

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 นโยบาย เป้าหมาย และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการจัดการสวัสดิการสังคม และสถานการณ์งานสวัสดิการสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ตอนที่ 2 ตัวชี้วัดและเกณฑ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพกองทุนสวัสดิการชุมชน

ตอนที่ 3 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน

ตอนที่ 4 รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 นโยบาย เป้าหมาย และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการจัดการสวัสดิการสังคม

กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์

รายละเอียดเกี่ยวกับนโยบาย เป้าหมาย และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการจัดการสวัสดิการสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ สามารถจำแนกได้ดังนี้

นโยบายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตระหนักว่าบุคคลย่อมมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และ การพัฒนาสังคมและยั่งยืน คือ การพัฒนาคนทุกกลุ่มให้เป็นทุนทางสังคม เพื่อจะได้ร่วมมือ กันนำพาสังคมให้พึ่ง พาตนเองได้ มีความสมานฉันท์และเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก จึงได้กำหนด นโยบาย ดังนี้

1. นโยบายการพัฒนาสังคม โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหน่วยงานหลักใน การบูรณาการการทำงานทุกภาคส่วน เพื่อช่วยเหลือ พัฒนา แก้ไขปัญหา และเฝ้าระวังปัญหาทางสังคม มีตัวชี้วัด การพัฒนาสังคม และประสานหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเตือนภัยทางสังคม และเพื่อให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. นโยบายการเสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต เพื่อให้ประชาชนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย สร้างโอกาส ในการมีที่อยู่อาศัยที่ถาวรได้มาตรฐานเป็นของตนเอง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน และสังคม เพื่อไปสู่ชุมชนที่น่าอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

ด้วยการจัดสร้างที่อยู่อาศัยที่ได้มาตรฐานในชุมชน มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม พร้อมระบบสาธารณูปโภคตามโครงการบ้านเอื้ออาทรและร่วมกันแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดใน เมืองตามโครงการ บ้านมั่นคง

3. นโยบายการพัฒนาสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็ง เพื่อให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว และชุมชน ด้วยการพัฒนาศักยภาพของประชาชนกลุ่มเป้าหมายให้มีความสามารถและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

4. นโยบายการพัฒนาศักยภาพทุกกลุ่มเป้าหมายของกระทรวงฯ เน้นการทำงานเชิงรุก เช่น กลุ่มเป้าหมายที่เป็น เด็กและเยาวชน เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ กล้าแสดงออก สามารถอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นผู้นำของชุมชน และสังคมอย่างแท้จริงเป็นกลไกของภาครัฐในการเข้าถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ เพื่อการแก้ไขได้ตรงกับปัญหาความต้องการที่แท้จริง

5. นโยบายการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เด็ก เยาวชน สตรี คนพิการ และผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาได้รับบริการอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยการจัดสวัสดิการสังคมขึ้นพื้นฐานที่เหมาะสม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ สามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่เป็นภาระของสังคม

6. นโยบายการคุ้มครองสิทธิ ความเสมอภาคและเป็นธรรม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายของกระทรวงฯ ได้รับการคุ้มครองสิทธิ และส่งเสริมสนับสนุนให้ได้รับบริการตามสิทธิด้านต่าง ๆ ตามกฎหมาย 3 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 เช่น บริการทางการแพทย์ การศึกษา ศาสนา การประกอบอาชีพ การพัฒนาตนเอง เป็นต้น

7. นโยบายการพัฒนาการบริหารจัดการโดยการพัฒนาระบบงานให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล มีความชัดเจน ในทิศทางและตัวชี้วัดผลความสำเร็จ เพื่อเป็นหน่วยงานหลักในการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ การชี้สถานการณ์ทาง สังคม เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ ได้ใช้เป็นแนวทางกำหนดนโยบายร่วมกัน โดยมีการปรับปรุงกฎ ระเบียบให้เอื้อต่อการ ทำงาน ลดขั้นตอน การให้บริการเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับบริการที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เร่งรัดการพัฒนา บุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ และปรับทัศนคติเพื่อรองรับการทำงาน of กระทรวงฯ โดยการทำงาน of ข้าราชการต้องปรับแนวคิดในการให้บริการประชาชน โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่ง การจัดทำแผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2545 - 2549) ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็น

ศูนย์กลางของการพัฒนามีคุณภาพ และมุ่งเน้นพัฒนาสู่ "สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ" ใน 3 ด้าน คือ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งถือว่าเป็นความรับผิดชอบหลักของงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ และแผนฉบับนี้ มีลักษณะเป็นแผนแม่บทเพื่อชี้นำการดำเนินงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ โดยให้ความสำคัญกับวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์การพัฒนา การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติและการติดตามประเมินผลเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้นำไปจัดทำแผนปฏิบัติการรองรับให้ได้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิผู้ที่ประสบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อน ผู้ด้อยโอกาส และผู้ถูกทอดทิ้งทางสังคม ซึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 นี้ จะเป็นแผนสำคัญแผนหนึ่งในการตอบสนองต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ให้มีความชัดเจนและเกิดผลในทางปฏิบัติในส่วนของการงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์มากขึ้น โดยในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ได้มีเป้าหมายและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาดังนี้

เป้าหมาย

1. ขยายระบบความมั่นคงทางสังคมให้ได้มาตรฐานและครอบคลุมประชาชนมากขึ้น
2. มีจำนวนหน่วยงานทั้งภาครัฐบาล ภาคประชาสังคม องค์กรธุรกิจ องค์กรส่วนท้องถิ่น และสถาบันทางสังคม ตลอดจนประชาชน บุคลากร และอาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์เพิ่มมากขึ้น
3. มีเครือข่ายการประสานงานด้านสวัสดิการสังคมอย่างเป็นระบบ

ยุทธศาสตร์การพัฒนา

เพื่อให้การส่งเสริมและพัฒนาระบบความมั่นคงทางสังคม การปฏิรูปการบริหารจัดการ และการพัฒนาวิธีการ และมาตรฐานการปฏิบัติงาน สังคมสงเคราะห์ พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเข้าถึง และสามารถ ตรวจสอบระบบบริการทางสังคมได้ โดยการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ภาคประชาสังคม องค์กรเอกชน องค์กร ธุรกิจ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น และ สถาบัน ทางสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคม ทั้งใน ระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ ตลอดจนพัฒนาบุคลากรและอาสาสมัครในการปฏิบัติงานด้านสวัสดิการ สังคม และสังคมสงเคราะห์ ให้เพียงพอ มีระบบตรวจสอบและควบคุมจรรยาบรรณ รวมทั้งการพัฒนาวิธีการทาง สังคมสงเคราะห์เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และสอดคล้องกับบทบัญญัติ รัฐธรรมนูญ มาตรา 76 มาตรา 80 มาตรา 81 มาตรา 82 มาตรา 83 และ

มาตรา 86 เพื่อให้สามารถดำเนินการ คຸ້ມครองทางสังคมแก่ประชาชนทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว กลุ่มและชุมชนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานตาม แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2545-2549) ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพิทักษ์คຸ້ມครองสิทธิบุคคล ครอบครัว กลุ่มและชุมชน

แนวทาง

การให้ความสำคัญแก่การจัดบริการทางสังคมเพื่อพิทักษ์คຸ້ມครองสิทธิด้านสวัสดิการสังคม ของประชาชน ทั้ง ในระดับ บุคคล ครอบครัว กลุ่มและชุมชน และการบูรณาการทางสังคม เพื่อให้ ครอบครัวกลุ่มเป้าหมายทุกระดับ และได้รับ บริการ สวัสดิการสังคม อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การพัฒนาระบบและมาตรการการคຸ້ມครองทางสังคมให้ชัดเจน มีประสิทธิภาพ และครอบคลุมประชาชน ทุกช่วงวัย อย่างเป็นระบบ
2. เน้นการคຸ້ມครองป้องกันและพัฒนาศักยภาพคนให้มีคุณภาพและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. เน้นการส่งเสริมและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว และสร้างความเข้มแข็งให้แกชุมชน
4. ให้ความสำคัญกับการบูรณาการทางสังคม
5. ประชาชนเข้าถึงบริการทางสังคมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

มาตรการ

ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมโดยคำนึงถึงหลักบูรณาการและให้ครอบคลุมงาน สวัสดิการสังคมด้านต่างๆ ได้แก่ การจัดสวัสดิการด้านการศึกษา สวัสดิการด้านสุขอนามัย สวัสดิการที่อยู่อาศัย สวัสดิการ แรงงาน และการมี งานทำ การประกันสังคม นันทนาการและการ ให้บริการสังคมทั่วไป ดังนี้

สวัสดิการด้านการศึกษา

1. เพิ่มโอกาสการเข้าถึงการเรียนรู้ของทุกคน โดยเฉพาะการจัดการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ครอบคลุม ประชากรวัยเรียนทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้มีความสามารถ พิเศษ ยกกระดับ การศึกษา ของ แรงงานไทยอายุ 15 ปีขึ้นไปให้มีการศึกษา อบรม แก่ผู้ว่างงาน ผู้สูงอายุ โดยการสนับสนุนให้สถานศึกษามีความ พร้อมในการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการ ศึกษา ตามอัธยาศัย ส่งเสริม ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายทางสังคมอื่น จัดและ ร่วมจัด การศึกษา อบรม สนับสนุน ให้การอาชีวศึกษาและวิชาชีพพิเศษสามารถผลิตกำลังแรงงานที่มีความ เชี่ยวชาญ เฉพาะทาง ระดับสูง เพื่อการแข่งขัน ของประเทศ ส่งเสริมการฝึกอบรมทักษะอาชีพ สำหรับผู้ว่างงาน

ในขณะเดียวกันจัดให้มี ระบบการเทียบผลการเรียน และประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งความรู้

2. การใช้สื่อเพื่อการศึกษาทุกรูปแบบให้กระจายสู่ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่น คนพิการ คนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล เป็นต้น

3. สร้างเครือข่ายการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ระหว่างสถาบันการศึกษาภาคเอกชน ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการทางการศึกษาและอื่นๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น

4. ส่งเสริมการจัดสวัสดิการทางการศึกษา โดยพัฒนาการดำเนินงานสังคม สงเคราะห์ ในโรงเรียนและสถาน ศึกษา เพื่อให้คุ้มครองแก่นักเรียน นักศึกษาที่ประสบปัญหา การสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างผู้ปกครอง และชุมชน กับสถานศึกษา

5. ส่งเสริมให้มีการจัดทุนการศึกษาและกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา โดยจัดระบบการบริหารกองทุนให้มี ประสิทธิภาพ และใช้กองทุนเป็นสื่อในการพัฒนาครอบครัวของผู้ที่มาใช้ บริการจากกองทุน ดังกล่าว

6. ส่งเสริมการศึกษาพิเศษแก่ผู้พิการและขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ยากจน และผู้ด้อยโอกาส อาทิ การให้ การศึกษาแก่เด็กเร่ร่อน และเด็กที่ไม่มีทะเบียนบ้าน เป็นต้น

7. กระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังประชาชน กลุ่มชนชาติพันธุ์ องค์กรเอกชน และชุมชน โดยการ สนับสนุนให้มีสิทธิเสรีภาพในการจัดการศึกษาแบบทางเลือก โดยเฉพาะการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และระบบความเชื่อของชุมชน ทั้งนี้ โดยรัฐ ให้การสนับสนุนงบประมาณในการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย

1. ให้ความสำคัญแก่การสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า โดยเน้นให้ทุกภาค ส่วนของ สังคมมีส่วนร่วม ในการพัฒนาสุขภาพและสภาพแวดล้อมทางสังคมให้เอื้อต่อการเสริมสร้างให้คน มี สุขภาพดี

2. ปรับปรุงและพัฒนาาระบบประกันสุขภาพให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรมและ ครอบคลุมกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและ ประชาชนทุกคน ควบคู่กับการสร้างแรงจูงใจทั้งระดับบุคคลและ องค์กรที่นำไปสู่การส่งเสริมสุขภาพ และป้องกัน โรค ในระบบประกันสุขภาพ

3. ส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานการดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ฝ่ายกาย และฝ่ายจิต และ ปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อให้สามารถรองรับการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วน หน้า

4. ให้ความสำคัญแก่การช่วยเหลือผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อเพศผิด โดยผสมผสานการจัดการป้องกันและแก้ไข ปัญหาเข้ากับภารกิจปกติ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โดยเน้น การมีส่วนร่วมของประชาสังคม

5. สร้างกลไกในการประเมินผลระบบสุขภาพทั้งในด้านคุณภาพ ความเป็นธรรมและประสิทธิภาพโดยมี ตัวชี้วัดที่ชัดเจน โดยเฉพาะ การจัดระบบสุขภาพ ในการดูแลผู้ยากจนและผู้ด้อยโอกาส

สวัสดิการที่อยู่อาศัย

1. จัดหาที่อยู่อาศัยเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยเน้นกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ทั้งแก่ประชาชนทั่วไป ข้าราชการ ประชาชน ผู้ใช้แรงงาน และผู้สูงอายุ

2. พัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ให้มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง และปรับปรุงชุมชนให้น่าอยู่มี สภาพแวดล้อม ทางกายภาพที่ดี มีระบบสาธารณูปโภค และคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม โดยส่งเสริมให้องค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

3. จัดหาที่อยู่อาศัยชั่วคราวให้แก่ประชาชนที่ประสบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนได้อย่างทั่วถึง

สวัสดิการแรงงานและการมีงานทำ

1. พัฒนาความรู้ของผู้ใช้แรงงานโดยส่งเสริมให้แรงงาน ในสถานประกอบการมีการศึกษาพื้นฐานไม่ต่ำกว่า 9 ปี

2. พัฒนาทักษะฝีมือแรงงานให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง การผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป

3. ส่งเสริมให้ผู้ตกงานและผู้ว่างงานได้มีงานทำ โดยการช่วยสถานประกอบการให้สามารถรับผู้ตกงานและ ผู้ว่างงาน ได้มีงานทำ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพอิสระ

4. สร้างโอกาสการมีงานทำให้แก่ประชาชนโดยเฉพาะในกลุ่มคนจนและผู้ด้อยโอกาสมากขึ้น

5. ปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองแรงงานเพื่อส่งเสริมความปลอดภัย อาชีวอนามัยและ สิ่งแวดล้อมในการทำงาน และสร้างความเป็นธรรม แก่แรงงานสตรี แรงงานนอกระบบ โดยเฉพาะ แรงงานภาคเกษตรผู้ประกอบอาชีพอิสระ และผู้รับงานไปทำที่บ้าน

6. ให้การคุ้มครองคนงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศ รวมทั้งการดูแลแรงงานต่างด้าวและครอบครัวที่ เข้ามาทำงานถูกต้องตามกฎหมายในประเทศไทย

การประกันสังคม

1. ขยายขอบเขตการคุ้มครองของกองทุนประกันสังคมให้ครอบคลุมสถานประกอบการที่มีลูกจ้างต่ำกว่า 10 คน และขยายประเภทการประกันสังคมให้ครอบคลุมการประกันการว่างงาน
2. สร้างหลักประกันความมั่นคงทางสังคมแก่แรงงานนอกระบบ เช่น แรงงานภาคเกษตรกรรมแรงงาน รับงานไปทำที่บ้านและผู้ประกอบอาชีพอิสระ โดยส่งเสริมให้มีการประกันตนเองแบบสมัครใจ
3. ส่งเสริมกองทุนประกันสังคมโดยเพิ่มสิทธิประโยชน์ในด้านอื่น ๆ แก่ผู้ประกันตนและครอบครัวเพื่อให้ได้รับการคุ้มครองทางสังคมเพิ่มมากขึ้น

สวัสดิการนันทนาการและกีฬา

1. สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจแก่ประชาชน โดยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงนิเวศน์ และเชิงวัฒนธรรม
2. พัฒนาสวนสาธารณะ สวนสุขภาพ และสนามกีฬาในเขตเมืองให้เพียงพอ และสามารถให้บริการ ประชาชนในด้านการพักผ่อนหย่อนใจ การออกกำลังกายและเล่นกีฬา การเผยแพร่งานศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการ จัดกิจกรรมการพัฒนาคีฬาเป็นต้น
3. ส่งเสริมเด็ก เยาวชนและประชาชนทั่วไปไปออกกำลังกายและเล่นกีฬาเพื่อสุขภาพ และเป็นสื่อในการป้องกัน แก้ไขปัญหาความประพฤติของเด็กและเยาวชน

การให้บริการสังคมทั่วไป

1. การพิทักษ์สิทธิและคุ้มครองสวัสดิภาพแก่เด็กเยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ รวมทั้งคนพิการ บุคคลเร่ร่อน ขอดาน ผู้ประสบภัย คนไทยต่างวัฒนธรรม ผู้ต้องโทษ ผู้พ้นโทษ ผู้ยากจนและผู้ด้อยโอกาส โดยให้ กลุ่มเป้าหมาย ดังกล่าว ได้รู้สิทธิ และเข้าถึงบริการทางสังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ตามควรแก่ อัตรภาพ
2. ส่งเสริมให้หน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและภาคเอกชนดำเนินการใน กิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างสังคมสมานฉันท์ มีขันติธรรม เคารพต่อความหลากหลายของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ บนพื้นฐาน ของศาสนา ชาติพันธุ์ เพศและวัย เพื่อจัดความขัดแย้ง และการเลือกปฏิบัติ
3. พัฒนาระบบการส่งต่อระหว่างหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง
4. ส่งเสริมบทบาทของครอบครัวและชุมชนในการดูแลกลุ่มเป้าหมาย โดยการส่งเสริม ชุมชนในการดูแล กลุ่มเป้าหมาย โดยการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ แก่ครอบครัว และชุมชน รวมทั้งมีมาตรการในการรณรงค์ ปลุกจิตสำนึก ตลอดจนมาตรการ

อื่น ๆ เช่น มาตรการทางการเงิน และการคลัง ในการส่งเสริม บทบาท ของครอบครัวและชุมชน เป็นต้น

5. พัฒนาระบบการดูแลผู้ประสบปัญหา โดยใช้มาตรการต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้ผู้ประสบปัญหาสามารถอยู่กับครอบครัวได้ รวมทั้งพัฒนารูปแบบการดำเนินงานสถานสงเคราะห์ ของส่วนราชการและเอกชนให้เป็นลักษณะ สถานสงเคราะห์เปิด และนำหลักวิชาการมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับการสงเคราะห์อย่างเต็มที่

6. มาตรการสำคัญในการให้บริการทางสังคมทั่วไป โดยควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ ในสถานการณ์ทาง สังคม ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหา การฆ่าตัวตาย ปัญหาการกระทำ ทารุณกรรม ปัญหาการขายบริการทางเพศ รวมไปถึงปัญหา สาธารณภัยที่เกิดขึ้น ได้แก่

6.1 ส่งเสริมความมั่นคงทางจิตใจแก่ประชาชน โดยการให้ครอบครัวเป็นที่พึ่งแก่ สมาชิกเมื่อประสบ ปัญหาการให้ มีระบบ การเฝ้าระวังทางสังคม เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของ ประชาชน รวมทั้งการส่งเสริมการ ดำเนินงานของศูนย์ให้บริการคำปรึกษาหรือช่วยเหลือประชาชน กรณีฉุกเฉินต่าง ๆ

6.2 การส่งเสริมค่านิยมในการดำรงชีวิต โดยไม่ติดกับวัตถุนิยม รวมทั้งการให้ ความสำคัญ กับการ ประพฤติปฏิบัติตนในกรอบวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม

6.3 ส่งเสริมการจัดระเบียบทางสังคมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

6.4 พัฒนาระบบและวิธีการในการเฝ้าระวัง การป้องกันสาธารณภัยและการ ช่วยเหลือผู้ประสบภัยอย่าง ครบวงจร โดยบูรณาการงานดังกล่าวให้มีการดำเนินการร่วมกันและมี แผนปฏิบัติการรองรับในทุกระดับ

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบกฎหมายเพื่อการคุ้มครองทางสังคม

แนวทาง

1. ให้การคุ้มครองสิทธิประชาชนในงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ โดยให้ ความสำคัญกับ มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมและพัฒนาความมั่นคงทางสังคม ให้ครอบคลุมประชาชนทั้งหมด

2. ศึกษาทบทวนกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ที่มีอยู่ การเสนอ กฎหมายใหม่ การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่ การยกเลิกกฎหมายบางฉบับ การปรับปรุง แก้ไข กฎ ระเบียบ ที่ เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่

3. ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามปณิญา อนุสัญญา และข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับงาน สวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

มาตรการ

1. การศึกษาวิเคราะห์กฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ให้ สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคม รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอด จนศึกษาความเป็นไปได้ในการรวบรวมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ จัด ทำเป็นประมวลกฎหมายสวัสดิการสังคม

2. การสร้างความเข้าใจโดยการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่กฎหมาย ปณิญา และข้อตกลงที่เกี่ยวข้องอย่าง ต่อเนื่อง และเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

3. เร่งรัดจัดทำกฎหมายใหม่ตามรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ และ แก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยเพิ่มส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ตลอดจน สิทธิ สวัสดิการที่ประชาชนพึงได้รับไว้ในรัฐธรรมนูญ

4. การผลักดันให้มีร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อให้เป็นกฎหมายในการ คຸ້ມครองทางสังคม และส่งเสริมการดำเนินงานของรัฐ และเอกชนในงานสวัสดิการสังคม ตลอดจนให้มีกฎหมาย เฉพาะเพื่อรองรับสวัสดิการประชาชน ในแต่ละเรื่อง โดยเฉพาะร่างพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ร่างพระราชบัญญัติ สงเคราะห์คຸ້ມครองสวัสดิภาพเด็ก และส่งเสริมความประพฤติดี และร่างพระราชบัญญัติสถาบันพัฒนาแรงงาน พิกการแห่งชาติ

5. ปรับปรุงกฎหมายที่มีอยู่ให้มีสภาพบังคับมากขึ้น เอื้อให้คนจนและผู้ด้อยโอกาสได้รับ สิทธิโอกาส และความ เสมอภาคในด้านต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พระราชบัญญัติประกันสังคมเกี่ยวกับสิทธิ ประโยชน์ผู้ประกันตน โดยการขยายการคຸ້ມครองไปสู่แรงงานนอกระบบ การประกันตนเองแบบสมัครใจ และการ คຸ້ມครองลูกจ้างในสถานประกอบการ ที่มีลูกจ้างต่ำกว่า 10 คน

6. การยกเลิกกฎหมาย โดยการยกเลิกกฎหมายที่ล้าสมัย และไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมที่ เปลี่ยนแปลงไป

7. การปรับปรุง แก้ไขกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง โดยรวบรวมกฎระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกันเข้าไว้ด้วยกัน

8. การบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ โดยดำเนินการ ดังนี้

8.1 ควรมีการศึกษาการบังคับใช้ กม.ที่มีอยู่อย่างจริงจัง เช่น พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พระ ราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พระราชบัญญัติสถานบริการ

8.2 การเชื่อมโยงการบังคับใช้กฎหมายกรณีมีหลายหน่วยงานรับผิดชอบ เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยวิธีสืบพยานเด็ก

8.3 ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานรองรับการปฏิบัติตามกฎหมาย

9. การปฏิบัติตามกฎหมาย อนุสัญญา ข้อตกลงและข้อผูกพันระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับงาน สวัสดิการ สังคม และสังคมสงเคราะห์

3. ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม

แนวทาง

1. ส่งเสริมบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคม องค์กรเอกชน อาสาสมัคร องค์กรประชาชน องค์กรธุรกิจ องค์กรส่วนท้องถิ่นและสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในงาน สวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์

2. สร้างความเข้มแข็งให้แก่ทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อให้การสนับสนุนการดำเนินงาน งาน สวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์

3. สร้างและพัฒนาเครือข่ายทางสังคมทุกระดับ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้าน สวัสดิการสังคมและ สังคมสงเคราะห์ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ตลอดจนส่งเสริมการลงทุน สังคมของภาครัฐในการส่งเสริมการ ดำเนินงานดังกล่าวอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

มาตรการ

1. องค์กรเอกชน

1.1 ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งและดำเนินงานขององค์กรเอกชนประเภทต่าง ๆ โดยอำนวยความสะดวกในการจัด ตั้งให้มีความคล่องตัว และรวดเร็ว และมีมาตรการจูงใจในการดำเนินงานให้แก่องค์กรเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีมาตรการทางการเงินและการคลังที่เอื้อประโยชน์ ต่อการดำเนินงานขององค์กรเอกชน

1.2 ส่งเสริมการรวมตัวกันของเครือข่ายองค์กรเอกชนด้านต่างๆ และสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ ประสานงานภาคเอกชนแห่งชาติและศูนย์ประสานงานองค์กรเอกชน ประจำ จังหวัด เพื่อให้เป็นกลไกหลักในการ ประสานระหว่างเครือข่ายองค์กรเอกชน ด้านสวัสดิการสังคมทุกประเภททั้งในเรื่องนโยบาย แผน ข้อมูล การ ประสานการปฏิบัติและการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือกันเองในส่วนของภาคเอกชน

1.3 การสนับสนุนให้มีผู้แทนองค์กรเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผนการปฏิบัติ และการ ติดตามประเมินผลในทุกระดับ โดยร่วมอยู่ใน คณะกรรมการชุดต่าง ๆ

1.4 ให้มีมาตรการทางการเงินเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรเอกชน โดยการสนับสนุนและเพิ่มวงเงิน อุดหนุนแก่องค์กรเอกชน การจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนการ

ดำเนินงานขององค์กรเอกชน โดยให้เครือข่าย องค์กรเอกชน เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งกองทุนดังกล่าว จะช่วยให้การถ่ายโอนงานให้ภาคเอกชน ดำเนินการแทนรัฐ เป็นไปอย่างคล่องตัว และมี ประสิทธิภาพ

1.5 ให้มีมาตรการทางการคลัง โดยใช้มาตรการทางภาษีเพื่อจูงใจและเอื้อประโยชน์ แก่การดำเนินงานของ องค์กรเอกชน โดยการเพิ่มจำนวนองค์กรเอกชนที่ได้รับการประกาศจาก กระทรวงการคลังให้เป็นองค์กรกุศล สาธารณะ เพื่อได้รับการยกเว้นภาษีเพิ่มขึ้น และให้ประชาชน และธุรกิจที่บริจาคเงินให้องค์กรเอกชน สามารถ นำเงินบริจาคไปทำการลดหย่อนภาษีเงินได้ เพิ่มขึ้น

2. องค์กรธุรกิจ

2.1 ส่งเสริมให้ภาคธุรกิจให้ความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทาง สังคม โดยเฉพาะการมี จรรยาบรรณทางธุรกิจและแนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อให้การดำเนิน ธุรกิจไม่ไป กระทบต่อการก่อให้เกิด ปัญหาทางสังคม และเพิ่มบทบาทของธุรกิจ ในการจัด กิจกรรมทางสังคมในรูปแบบต่างๆ โดยสอดแทรกเรื่อง ดังกล่าวไว้ในการเรียนการสอนธุรกิจและ ให้เครือข่ายธุรกิจ เช่น สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย หอการค้าไทย และสมาคมธนาคารไทย เป็นหน่วยงานหลัก ในการรณรงค์และส่งเสริมบทบาทดังกล่าว

2.2 ส่งเสริมการรวมตัวกันของกลุ่มธุรกิจในการจัดกิจกรรมทางสังคม เพื่อให้เกิด การดูแลและส่งเสริมการจัด กิจกรรมทางสังคม ระหว่างภาคธุรกิจกันเอง

2.3 ให้มีมาตรการทางภาษีที่จูงใจภาคธุรกิจให้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม โดยการยกข้อเสีย เชื้อโรค การยกเว้นภาษีและให้สิทธิประโยชน์ในการลงทุนในกรณีที่ธุรกิจมีการ จัดกิจกรรมทางสังคม

2.4 ให้มีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะในการส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานกับ ภาคธุรกิจในการจัดกิจกรรม ทางสังคม

3. อาสาสมัคร

3.1 ส่งเสริมสนับสนุนอาสาสมัครอย่างจริงจังโดยการพัฒนาอาสาสมัครให้มีความรู้ ความสามารถ อดทนอดกลั้น และคุณธรรม เพื่อจะได้เป็นพลังสำคัญในการสงเคราะห์ผู้มีปัญหา การป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม พัฒนาองค์กร และการส่งเสริมความมั่นคงของชาติ

3.2 ส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการงานอาสาสมัครเพื่อให้ภาครัฐและ ภาคเอกชนที่มีอาสาสมัครได้บริหาร จัดการงานอาสาสมัครได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3.3 จัดตั้งองค์กรอาสาสมัครระดับชาติโดยให้มีคณะกรรมการส่งเสริมและ ประสานงานอาสาสมัครแห่งชาติ ประกอบด้วย ผู้แทนของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชนและ

อาสาสมัคร มีอำนาจหน้าที่ ในการกำหนดนโยบาย แผนงานส่งเสริมสนับสนุนประสานงาน ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครและสนับสนุน ให้มีการจัดตั้งสภาอาสาสมัคร แห่งชาติเป็น องค์การอิสระในอนาคต มีหน่วยงานและองค์การที่มีอาสาสมัครเป็นสมาชิก เป็นผู้ บริหารงานโดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ

3.4 ส่งเสริมการจัดตั้งสถาบันหรือศูนย์ฝึกอบรมอาสาสมัคร ทั้งในระดับชาติและ ระดับจังหวัด เพื่อจัดให้มีการ ฝึกอบรมอาสาสมัครประเภทต่างๆ ให้อาสาสมัครเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ อุดมการณ์ คุณธรรม และมาตรฐาน ในการปฏิบัติงาน รวมทั้งจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน สำหรับอาสาสมัครประเภทต่างๆ เพื่อช่วยให้อาสาสมัครได้ปฏิบัติ หน้าที่ อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ มาตรฐานและมีผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน สังคม และประเทศชาติ

3.5 จัดตั้งศูนย์อาสาสมัครระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นศูนย์ ข้อมูลกลางในการแลกเปลี่ยน ข้อมูล ข่าวสาร ประสบการณ์ ส่งเสริมสนับสนุน และประสานงาน ของอาสาสมัคร รวมทั้ง จัดทำทะเบียนอาสาสมัคร และให้อาสาสมัครได้ปฏิบัติงานในหน่วยงาน ที่ ตรงกับความสนใจ

3.6 จัดให้มีสวัสดิการ ส่งเสริมขวัญกำลังใจและให้การยกย่องอาสาสมัคร รวมทั้ง หน่วยงาน องค์การที่มี อาสาสมัคร ที่ปฏิบัติงาน ด้วยความเข้มแข็ง เสียสละ มีผลงานดีเด่นที่เป็น ประโยชน์แก่ประชาชน สังคม และประเทศ ชาติ ตลอดจนส่งเสริมสนับสนุน ให้ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานเอกชนได้ปฏิบัติงานอาสาสมัครโดยไม่ถือเป็นวันลา

3.7 ปลุกจิตสำนึกและจิตวิญญาณของอาสาสมัคร ในบุคคลกลุ่มต่างๆ ทั้งเด็ก เยาวชน ประชาชน ตลอดจน นักการเมือง ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานภาคเอกชน ในการทำงานเพื่อสังคม ประชาสัมพันธ์งาน อาสาสมัครให้เป็นที่แพร่หลาย เป็นที่รู้จัก ยอมรับของ ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนโดยทั่วไป ตลอดจนจัดให้มี หลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับการ เป็นอาสาสมัครในสถาบัน การศึกษาทุกระดับ รวมทั้ง ให้การสนับสนุนการ จัดงานวัน อาสาสมัครไทย ทั้งใน ระดับชาติ และระดับจังหวัด เพื่อส่งเสริม สนับสนุน บทบาท และ ความสำคัญ ของอาสาสมัครและงานอาสาสมัคร

3.8 ให้มีกฎหมายหรือระเบียบรองรับสถานภาพของอาสาสมัคร ให้การคุ้มครองและ เอื้อประโยชน์ต่อการ ปฏิบัติงาน ของอาสาสมัครได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. องค์กรประชาชน

4.1 ส่งเสริมให้เกิดองค์กรประชาชนในระดับท้องถิ่นในการดูแลงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเสริมเข้มแข็งให้ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านเป็นองค์กรหลักในการดูแลงาน ดังกล่าว ในระดับชุมชน

4.2 พัฒนาระบบการชุมชนเข้มแข็งให้เป็นฐานความมั่นคงทางสังคม ด้วยการให้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามา มีส่วนร่วมในงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์มากขึ้น โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และนำแนวคิดทฤษฎี ใหม่ ในการร่วมมือกันของกลุ่มต่างๆ ในการจัดสวัสดิการในชุมชน

4.3 ส่งเสริมให้เกิดกองทุนหมู่บ้านในการดูแลงานด้านสวัสดิการสังคม เพื่อให้ผู้ประสบปัญหาเข้าถึงบริการ ในเบื้องต้น ได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.1 การพัฒนาศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการตระหนักต่อปัญหาและการจัดการปัญหาในชุมชน กันเอง

5.2 สนับสนุนให้ท้องถิ่นสามารถจัดบริการทางสังคมได้ตามศักยภาพอย่างมีประสิทธิภาพและตรวจสอบได้ โดยมีการจัดสรรงบประมาณที่ชัดเจน ของท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการสังคม

5.3 ส่งเสริมบทบาทของท้องถิ่นในการทำชุมชนให้เข้มแข็งโดยยืนอยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น และการ ช่วยเหลือกันเองของคนในชุมชน

6. องค์การระหว่างประเทศ และความร่วมมือระหว่างประเทศ

6.1 จัดตั้งคณะกรรมการประสานงานระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการปฏิบัติตามพันธกรณี ปฏิญญาอนุสัญญาต่างๆ ที่ประเทศไทยได้ลงนามความร่วมมือกับนานาอารยประเทศ

6.2 แสวงหาและพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศในการเข้ามาดำเนินงานสวัสดิการสังคมในประเทศไทย ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี

6.3 ใช้กลไกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นสื่อในการเผยแพร่ข้อเท็จจริงและกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ต่อ ภาพพจน์ของประเทศ

6.4 ให้การสนับสนุนในการดำเนินงาน กับองค์การระหว่างประเทศ และการพัฒนาความร่วมมือ ระหว่าง ประเทศ โดยให้มีบุคลากร งบประมาณ และหน่วยงานเฉพาะรองรับในเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจัง

4. ยุทธศาสตร์พัฒนาการบริหารจัดการ

แนวทาง

1. พัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดด้านสวัสดิการสังคม การส่งเสริมให้เกิดการวิจัยและพัฒนาในงานสวัสดิการ สังคม และสังคมสงเคราะห์
2. ฝึกอบรม และพัฒนาการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การพัฒนาบุคลากร และวิธีการทำงานสังคม สงเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำงานในลักษณะบูรณาการ
3. การให้ความสำคัญแก่การถ่ายโอนงานสู่องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นและองค์กรเอกชน การพัฒนาระบบ งบประมาณ ตลอดจน การติดตามประเมินผล รวมทั้งการระดมทุนทางสังคมเพื่อใช้ในงานด้านสวัสดิการสังคม
4. การประชาสัมพันธ์ ณรงค์ เผยแพร่ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงบริการ ด้านสวัสดิการสังคม และสังคม สงเคราะห์ มากขึ้น

มาตรการ

1. ข้อมูลและตัวชี้วัด

1.1 ให้มีการสำรวจข้อมูลและการจัดเก็บข้อมูลกลุ่มผู้ด้อยโอกาสอย่างจริงจัง โดยระบุ ประเภท จำนวน ฐานะ เศรษฐกิจ สังคม ประเภท กลุ่ม ความรุนแรงของปัญหา และทรัพยากรที่ลงไปจัดการกับปัญหาดังกล่าวทั้งรัฐ และ เอกชน โดยให้มีการสำรวจข้อมูล สวัสดิการสังคม ระดับครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงกับการสำรวจข้อมูล ที่เกี่ยวข้อง เช่น การสำรวจข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน

1.2 ให้มีการประสานงานอย่างเป็นเอกภาพระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บข้อมูลด้านสวัสดิการ สังคม โดยในการสำรวจข้อมูลให้มีการกำหนดประเภทกลุ่มเป้าหมายให้สอดคล้องกัน การสำรวจให้มีความเชื่อมโยง และเอื้อประโยชน์ต่อกัน

1.3 ให้ความสำคัญต่อการสร้างตัวชี้วัดทางสังคมเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการให้บริการทางสังคม ทั้งตัวชี้วัด ท้าไป และตัวชี้วัด เฉพาะด้านในงานนั้นๆ และตัวชี้วัด ในการติดตามประเมินผล โดยให้กลุ่มเป้าหมายและชุมชน เข้ามา มีส่วนร่วม ในการพัฒนาตัวชี้วัดด้วย

2. แผนงานและโครงการ

2.1 ให้ความสำคัญแก่แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 แผนเฉพาะเรื่อง เฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับงานสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์อื่นๆ เช่น แผนพัฒนาสตรี แผนพัฒนาเด็ก และ เยาวชน แผนพัฒนาผู้สูงอายุ แผนฟื้นฟู สมรรถภาพคนพิการ โดยให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ มีบทบาทสำคัญในการให้ความสำคัญต่อแผนดังกล่าว และประสานให้เกิดผลทางปฏิบัติ

2.2 ส่งเสริมให้มีการดำเนินงานจัดทำแผนปฏิบัติการด้านสังคมในเรื่องต่าง ๆ และประสานแผนระหว่าง หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงในทุกระบบ

3. การวิจัย อบรม พัฒนาให้ความรู้

3.1 ส่งเสริมให้เกิดการวิจัยทางด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ให้มีความสำคัญแก่การวิจัยเชิงพัฒนา และวิจัย เชิงปฏิบัติการ รวมทั้งการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ โดยให้มีสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา งานด้านนี้ขึ้นเป็นการเฉพาะ

3.2 ให้มีระบบการนิเทศงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ทั้งในส่วนของรัฐและเอกชนในทุก ระดับ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงาน สามารถปฏิบัติงาน ได้มาตรฐานและมีประสิทธิภาพ

3.3 พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ โดยการประสานระหว่าง สถาบันการศึกษาทางด้านดังกล่าวและผลิตบัณฑิตให้เพียงพอกับความต้องการ ของตลาดแรงงาน

3.4 จัดให้มีหลักสูตรการอบรม และพัฒนาความรู้ทางด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ โดยการจัด ฝึกอบรม ระยะสั้น/ยาว และสร้างวิทยากร ในระดับต่าง ๆ

4. การปรับบทบาทภาครัฐ และการถ่ายโอนงาน

4.1 สร้างจิตสำนึกที่ดีแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในการดำเนินการด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ โดยให้ความสำคัญแก่การมีจิตใจให้บริการในงานดังกล่าว

4.2 ทบทวนการดำเนินงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ทั้งของภาครัฐ และเอกชน โดยลดงานที่ไม่จำเป็นลง และเพิ่มงานที่สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบัน

4.3 ปรับปรุงโครงสร้างกระทรวง ทบวง กรม ตามแนวนโยบายรัฐบาลและแผนปฏิรูประบบราชการ โดยรวม งานที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ไว้ด้วยกัน ด้วยการปรับปรุงโครงสร้าง ของกรม ประชาสงเคราะห์ และงานสวัสดิการสังคมในกระทรวง ทบวง กรมอื่น จัดตั้งเป็นกระทรวงที่รับผิดชอบงานด้านนี้ โดยตรง

4.4 การสร้างความพร้อมของส่วนราชการในการถ่ายโอนงาน และสร้างความเข้มแข็งให้หน่วยงานที่รับการ ถ่ายโอน ทั้งองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และองค์การเอกชน พร้อมทั้งกำหนดขอบเขตงาน อำนาจหน้าที่ในการ กำกับ ตรวจสอบขั้นตอน เกณฑ์มาตรฐานทั้งหน่วยงานถ่ายโอน และหน่วยงานรับการถ่ายโอน

5. การพัฒนาบุคลากรและมาตรฐานการปฏิบัติงาน

5.1 ให้มีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ทั้งในส่วนของมาตรฐาน องค์การของรัฐ และเอกชน มาตรฐานผู้ปฏิบัติงานทั้งนักสังคมสงเคราะห์ วิชาชีพ และอาสาสมัคร และมาตรฐาน การให้บริการ

5.2 ส่งเสริมการจัดตั้งองค์การหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลมาตรฐานการ ปฏิบัติการงานและจรรยาบรรณ ในการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์

5.3 ผลิtbัณฑิตเพื่อปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ให้เพียงพอ กับมาตรฐาน และความต้องการใช้บุคลากรด้านดังกล่าว รวมทั้งพัฒนาการทำงานในลักษณะ สหวิชาชีพกับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

6. งบประมาณและการระดมทุนทางสังคม

6.1 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมทั้ง ในระดับชาติและระดับ จังหวัด เพื่อใช้จ่ายในการสนับสนุนการดำเนินงานสวัสดิการสังคมและ สังคมสงเคราะห์ของรัฐและเอกชน

6.2 พัฒนาความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการระดมทุนทางสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่น กองทุนสงเคราะห์ชุมชน

6.3 พัฒนาระบบข้อมูลงบประมาณด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ โดยแสดงให้เห็นถึงการใช้จ่าย งบประมาณในงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ด้านต่างๆ ให้มีการ แยกหมวดงบประมาณ ในด้านนี้ให้เด่นชัดในเอกสารงบประมาณ รวมทั้ง พัฒนาการ จัดเก็บข้อมูลด้านงบประมาณของภาคเอกชน ในงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

7. การประชาสัมพันธ์ วรรรงค์ และเผยแพร่

7.1 ส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์ วรรรงค์ และเผยแพร่ งานด้านสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์อย่าง เป็นระบบ โดยให้ความสำคัญแก่การวรรรงค์เพื่อให้ประชาชนรับทราบ ปัญหาและสถานการณ์ทางสังคม เกิดความ สำนึก และเข้ามามีส่วนร่วมในงานสวัสดิการสังคม และ เสริมสร้างค่านิยมของสังคม เอื้อประโยชน์ในการทำงาน

7.2 ให้ความสำคัญแก่การประชุม สัมมนา ระดมความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ ใน การดำเนินงานด้านสวัสดิ การสังคมและสังคมสงเคราะห์อย่างต่อเนื่อง

7.3 สนับสนุนให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในการประชาสัมพันธ์ วรรรงค์ เผยแพร่งาน สวัสดิการสังคมและสังคม สงเคราะห์โดยตรง และประสานงานกับสื่อต่าง ๆ

8. การตรวจสอบและติดตามประเมินผล

8.1 สร้างตัวชี้วัดในการติดตามประเมินผลงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ทั้งในประเด็นที่เป็นผลงาน และผลลัพธ์การติดตามคุณภาพการให้บริการ ผลกระทบ ต่อประชาชน ดีผลเสียของบริการ

8.2 ให้ความสำคัญแก่การติดตามประเมินผลในทุกระดับโดยมอบหมายให้สถาบันภายนอกเป็นผู้ประเมินผล

8.3 ให้ความรู้และเสริมทักษะในด้านการติดตามประเมินผลแก่บุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 2 ตัวชี้วัดและเกณฑ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพกองทุนสวัสดิการชุมชน

รายละเอียดเกี่ยวกับตัวชี้วัดและเกณฑ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพกองทุนสวัสดิการชุมชนสามารถจำแนกได้ดังนี้

แนวคิดและความเป็นมาของการพัฒนาตัวชี้วัด (Indicator)

คำว่า “Indicator” ในภาษาไทยมีการใช้คำอย่างหลากหลาย เช่น ตัวชี้วัด ตัวชี้เป้า ดัชนี และ เครื่องชี้วัด เป็นต้น คำเหล่านี้ถูกใช้เป็นมาตรฐานทางสถิติ หรือเครื่องชี้สถานะบางอย่างเพื่อใช้วิเคราะห์เกี่ยวกับสภาพการณ์หรือภาวะการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับปัจจัยการผลิต กระบวนการดำเนินงาน การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่หรือผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ในที่นี้ขอใช้คำว่า “ตัวชี้วัด” ซึ่งเป็นคำกลางๆ สำหรับสื่อความหมายถึง “Indicator” ตัวชี้วัดมีลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่

1. ตัวชี้วัดจะต้องสามารถให้ค่าหรือบ่งบอกคุณลักษณะของสิ่งที่ทำการวัด ว่ามีปริมาณหรือคุณลักษณะเช่นไร ส่วนจะมีความหมายอย่างไรจะต้องนำไปตีค่าหรือเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐาน จึงจะทราบได้ว่าสิ่งนั้นมีค่าสูงหรือต่ำ ได้มาตรฐานหรือไม่ เพียงใด

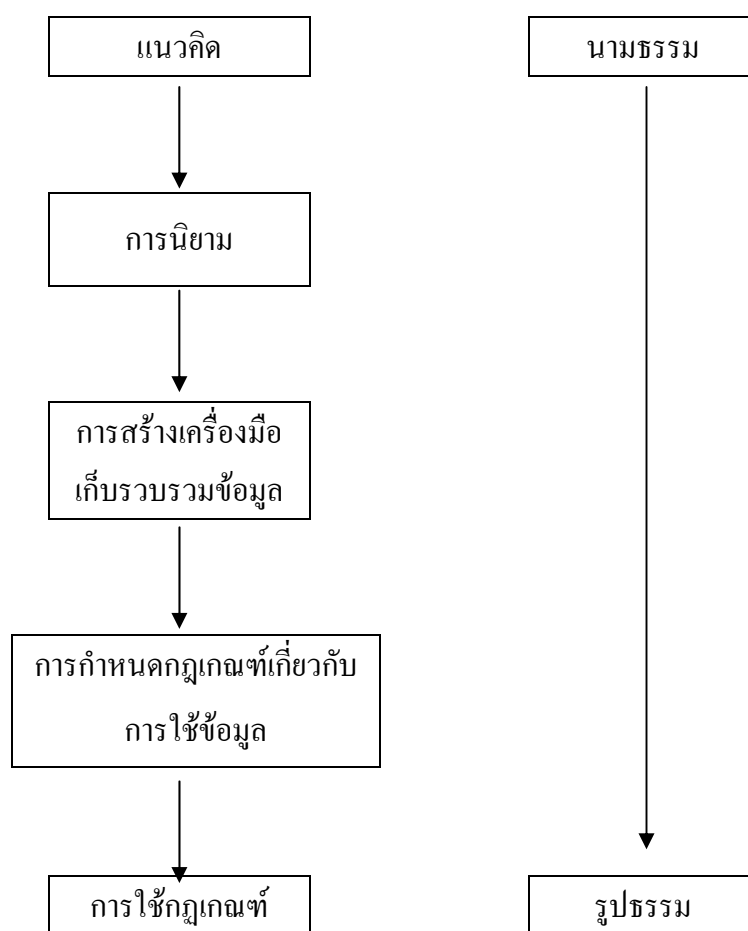
2. ค่าหรือคุณลักษณะที่ได้จากตัวชี้วัดมีความหมายภายใต้เงื่อนไข 2 ประการ คือ

2.1 เงื่อนไขของเวลา กล่าวคือ ตัวชี้วัดจะบ่งบอกสถานะภาพของสิ่งที่มุ่งวัดเฉพาะช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น ระยะเวลา 1 สัปดาห์, 3 เดือน, 1 ปี ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่เก็บรวบรวมข้อมูลมาใช้และการตีความหมาย

2.2 เงื่อนไขของสถานที่ กล่าวคือ ตัวชี้วัดจะบ่งบอกสถานะภาพของสิ่งที่มุ่งวัดเฉพาะในเขตพื้นที่ หรือบริเวณ หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบที่ทำการตรวจสอบ เช่น ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ด้านปัจจัย กระบวนการ หรือผลลัพธ์ เป็นต้น

ในการประเมินตัวชี้วัดจะถูกพัฒนาขึ้นมาจากประเด็นที่ต้องการประเมิน โดยตัวชี้วัดนี้จะแสดงให้เห็นถึงสภาพการณ์ที่เป็นอยู่หรือที่เกิดขึ้นในประเด็นที่ต้องการประเมิน (สุวิมล ติรกานันท์, 2539) ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้นมานั้น จะต้องมีความเหมาะสมกับประเด็นที่ต้องการประเมิน สามารถวัดได้แม่นยำ ถูกต้องและที่สำคัญต้องกำหนดเกณฑ์หรือเป้าหมายที่ต้องการบรรลุสำหรับตัวชี้วัดนั้น ๆ

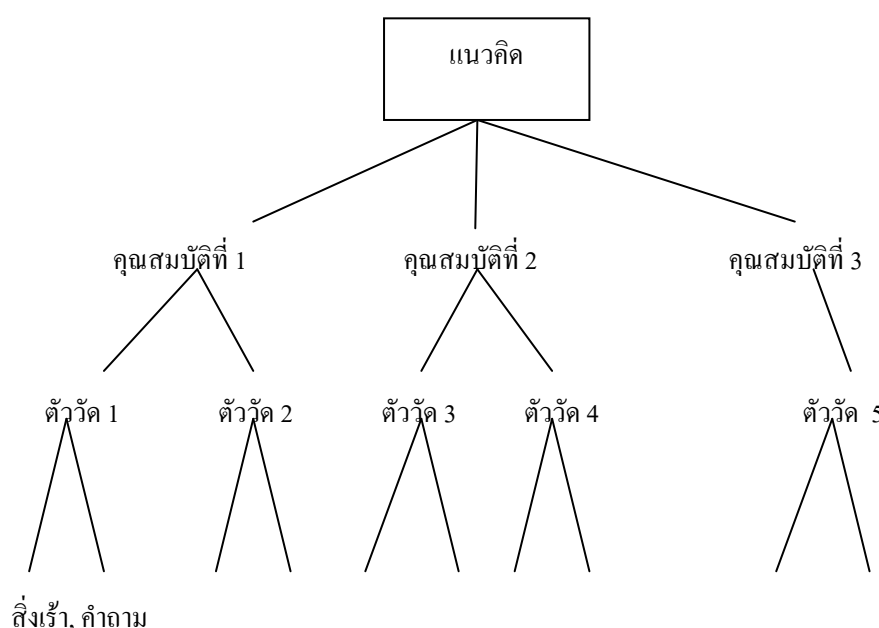
สำหรับการวิจัยกระบวนการสร้างมาตรวัดจะเริ่มจากการนำแนวคิด ของสิ่งที่ต้องการวัด ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรมมาให้ค่านิยามปฏิบัติการนำไปสู่การสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูลและการใช้เครื่องมือ เมื่อเก็บข้อมูลมาได้แล้ว มีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการใช้ข้อมูล เพื่อการสร้างตัวแปร ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 จากแนวคิดมาสู่มาตรวัดและตัวแปร (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2537)

เมื่อผู้วิจัยคิดจะวัดสิ่งใด ต้องแจกแจงคุณสมบัติของสิ่งที่ต้องการวัดนั้นให้ครบถ้วนตามที่ตนคิดว่าสำคัญ อาจต้องศึกษาว่าในเรื่องแนวคิดนี้ มีผู้ใดที่เคยได้ศึกษามาแล้วบ้าง ผู้วิจัยอาจพิจารณาเพิ่มเติมว่าคุณสมบัติเหล่านั้นควรนำมาสร้างเป็นตัวแปรหรือไม่

เมื่อกำหนดคุณสมบัติของแนวคิดได้แล้วผู้วิจัย ต้องระบุสิ่งที่เป็นตัวบ่งชี้ของคุณสมบัติแต่ละคุณสมบัตินั้นว่ามีอะไรบ้าง เมื่อได้ข้อมูลมาจากการใช้สิ่งเร้า และผู้วิจัยนำข้อมูลมารวมกันโดยอาศัยกฎเกณฑ์บางอย่างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เราก็จะได้สิ่งที่เราเรียกว่ามาตรวัด ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แนวคิด คุณสมบัติ ตัวบ่งชี้และคำถาม (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2537)

หลักเกณฑ์ของตัวชี้วัดที่ดี

ตัวชี้วัดที่ดีต้องมีลักษณะที่เหมาะสมหลายประการ ตัวชี้วัดเป็นตัวแปรที่ใช้ในการวัดความเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวัดผลด้วย ซึ่งจำเป็นต้องมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. กำหนดเพื่อให้ทราบวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ว่า มีความก้าวหน้าหรือมีปัญหาอะไรบ้าง
2. มีความตรง หรือสมเหตุสมผล คือวัดให้ตรงกับสิ่งที่จะวัดผล ซึ่งอย่างน้อยจะต้องตรงตามโครงสร้าง หรือแนวความคิดทฤษฎี ซึ่งจำเป็นต้องกำหนดโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางสาขาที่เกี่ยวข้องร่วมกัน และมีการทดสอบก่อนตรงตามเหตุผลและเป็นที่ยอมรับตามธรรมชาติมีความไวต่อ

เหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งเน้นถึงความก้าวหน้าของเทคนิคในการวัดผล และมาตรฐานในการวัดผลมีความเฉพาะ โดยเฉพาะที่สามารถสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์จริงได้อย่างสมบูรณ์ เช่น เครื่องชี้วัดเป้าหมายควรแตกต่างจากเครื่องชี้วัดการปฏิบัติงาน

3. มีความเที่ยงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ คือ วัดซ้ำหลาย ๆ ครั้ง ก็ได้คำตอบเหมือนเดิมในช่วงเวลาที่ไม่ห่างกันและสถานการณ์

4. วัดผลได้เป็นเชิงปริมาณ รวมทั้งการมีอำนาจในการจำแนก เหมือนกับชุดของตะแกรงร่อนขนาด หรือตามตาชั่งที่ชั่งน้ำหนักได้ หรือเหมือนกับไม้บรรทัดว่า ได้กว้างยาวแค่ไหน

5. ความเป็น ประนัย ซึ่งอย่างน้อยควรประกอบด้วย

5.1 มีความเฉพาะ

5.2 ใครเป็นผู้วัดก็วัดผลจากผู้ตอบอย่างเดียวกันคำตอบของผู้ตอบไม่ขึ้นอยู่กับขบวนการวัดผล

5.3 มีอคติน้อยที่สุด

6. ความเป็นไปได้ในการเก็บข้อมูล ซึ่งเกี่ยวกับ

6.1 เก็บข้อมูลได้ง่าย

6.2 เสียค่าใช้จ่ายไม่แพง

7. ความเป็นไปได้ในการกำหนดแนวทางแก้ปัญหา หรือแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมได้ หลักเหล่านี้เป็นหลักเกณฑ์ที่สามารถใช้หาตัวชี้วัดที่มีความเที่ยงตรงและสมเหตุสมผล และจะต้องสร้างความเห็นพ้องต้องกันที่จะนำไปสู่การยอมรับและนำเกณฑ์ไปใช้ต่อไปได้ (ดิเรก ฤกษ์ห่วย. 2541)

ตัวชี้วัดในงานพัฒนา

ประโยชน์ของเครื่องชี้วัดในการนำมาใช้ในงานพัฒนา

1. สามารถกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาได้เป็นมาตรฐานในระดับชาติ จังหวัด ฯลฯ ขึ้นเพราะเครื่องชี้วัดบ่งถึง

1.1 ผลการพัฒนาในอดีตว่าบรรลุแค่ไหน เพียงใด ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง

1.2 รู้ผลว่ามีกลุ่มบุคคลเป้าหมายหรือกลุ่มพื้นที่เป้าหมายใดที่รับผลหรือไม่ ได้รับผลการพัฒนา

1.3 โอกาสในการได้รับบริการสังคม และการกระจายบริการทางสังคมของประชาชน

2. กำหนดโครงสร้างของกรอบนโยบาย แผนงาน/โครงการ กล่าวคือเพื่อวัดผลข้อมูลตามเครื่องชี้วัดแล้ว จะรู้ว่าเป้าหมายใดบรรลุแค่ไหนแล้วในพื้นที่ใด และพื้นที่ใดยังคงมีปัญหาบ้าง

จึงสามารถนำมากำหนด ปรับกรอบนโยบาย ได้อย่างชัดเจนขึ้นตามสภาพความเป็นจริงที่ได้จากการเก็บข้อมูล

2.1 กำหนดระดับความรุนแรงของปัญหาในแต่ละพื้นที่ในเรื่องหนึ่ง ๆ เพราะข้อมูลที่ได้จากการเก็บตามรายการเครื่องทำเครื่องชีวัดจะระบุได้ชัดเจนว่า ท้องที่ใดมีปัญหา มีระดับความรุนแรงในเรื่องหนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ แค่นั้นเพียงใด

2.2 ใช้ประโยชน์ด้านการติดตามผล ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ และสามารถนำผลไปวางแผนปรับปรุงแก้ไขต่อไป เพราะเมื่อมีการวัดผลจากเครื่องชีวัดแล้ว จะทราบว่ากลุ่มพื้นที่เป้าหมายใดได้รับหรือไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาในเรื่องหนึ่ง ๆ

2.3 ใช้ประเมินผลการดำเนินงานแต่ละสาขา ในเรื่องที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ว่ามีผลได้ ผลกระทบต่อประชาชน ต่อพื้นที่ ต่อโครงการอย่างไร เพราะจะรู้ค่าของการประเมินผลก่อนเริ่มโครงการประเมินผลขณะปฏิบัติ และประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ

2.4 ใช้วัดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ และใช้ประกอบรูปแบบการพัฒนา รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยม ทักษะคติ ฯลฯ ของสังคมด้วย

ดังนั้นไม่ว่าการงานใด ไม่ว่าจะเป็นงานพัฒนาหรือไม่ จำต้องมีตัวชีวัดเพื่อเป็นเครื่องมือใช้วัดความก้าวหน้าในการดำเนินการให้ตรงกับเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้อย่างมีทิศทาง (โมฮิต ปันเปียมรัชฐ์. 2526)

กล่าวโดยสรุปก็คือ “ตัวชีวัดที่ดี” นั้น ต้องสามารถวัดผลได้โดยตรง ไม่ยุ่งยาก เข้าใจง่าย สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน มีความคุ้มค่าในการจัดทำ และสามารถใช้ในการอธิบายสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่สามารถวัดและเปรียบเทียบได้ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วจะไม่สามารถกำหนดตัวชีวัดที่เป็นมาตรฐานได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการใช้เป็นหลัก ผู้ใช้แต่ละกลุ่มย่อมมีความต้องการใช้ตัวชีวัดที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม การที่จะได้มาซึ่งตัวชีวัดที่มีประสิทธิภาพในการใช้งานนั้น ก็ควรจะเลือกตัวชีวัดขึ้นมาจำนวนหนึ่ง และถ้าเป็นไปได้ก็ควรจะเลือกมาในจำนวนน้อยเข้าไว้

เกณฑ์การเลือกตัวชีวัดที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย มี 6 ประการ ดังนี้

1. ตัวชีวัดต้องมีความสอดคล้องโดยตรงกับวัตถุประสงค์ มีความเกี่ยวข้องกับปัญหาที่กำลังศึกษาอยู่ ดังนั้น การนิยามปัญหาที่ชัดเจนจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก คำนึงหรือคำจำกัดความที่คลุมเครือไม่ชัดเจนจะไม่ช่วยในการเลือกตัวชีวัด

2. ตัวชีวัดจะต้องมีความสอดคล้องกับกลุ่มผู้ใช้ตัวชีวัด กลุ่มผู้ใช้ที่แตกต่างกันย่อมมีความต้องการใช้ตัวชีวัดที่ต่างกัน ดังนั้น การคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายว่าเป็นกลุ่มใดนั้น จึงจำเป็นต่อการเลือกตัวชีวัด

3. ตัวชี้วัดที่เลือกมานั้นจะต้องถูกออกแบบมาอย่างชัดเจน เพื่อป้องกันการเข้าใจคลาดเคลื่อนของผู้ใช้ ความชัดเจนที่กล่าวถึงนี้ อาจมีความหมายแตกต่างกันไปตามผู้ใช้แต่ละกลุ่ม กล่าวคือ ผู้ใช้บางกลุ่มต้องการความชัดเจนของตัวชี้วัดในเชิงวิทยาศาสตร์ ในขณะที่บางกลุ่มต้องการความชัดเจนของตัวชี้วัดในด้านการสื่อความหมายเท่านั้น สิ่งสำคัญของการเลือกตัวชี้วัด จึงอยู่ที่การคำนึงถึงว่ากลุ่มใดเป็นผู้ใช้งานตัวชี้วัดที่สร้างขึ้น

4. ตัวชี้วัดจะต้องสร้างจากข้อมูลที่สะดวกต่อการเก็บรวบรวม และต้องมีค่าใช้จ่ายไม่สูงเกินไปนักหรือมีการจัดเก็บอยู่แล้ว เกณฑ์การเลือกตัวชี้วัดเกณฑ์นี้มีผลทำให้ผู้พัฒนาตัวชี้วัดต้องให้ความสำคัญระหว่าง ค่าใช้จ่ายของการเก็บรวบรวมข้อมูลกับความสมบูรณ์ครบถ้วนของตัวชี้วัด กล่าวคือ ค่าใช้จ่ายจะต้องไม่สูงกว่าผลประโยชน์ที่จะได้รับจากตัวชี้วัดนั้น

5. ตัวชี้วัดจะต้องมีความถูกต้องและเชื่อถือได้ การสร้างตัวชี้วัดให้มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือนั้น จะต้องอาศัยข้อมูลที่มีความถูกต้อง เชื่อถือได้ ใช้วิธีการเก็บและ Scale เดียวกันตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม ผู้พัฒนาตัวชี้วัดควรจะมีวิธีการประมาณค่าตัวชี้วัดให้ใกล้เคียงกับตัวชี้วัดในอุดมคติให้มากที่สุด ทั้งนี้ จะต้องพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ที่ได้จากตัวชี้วัดนั้นๆ ประกอบกันไปด้วย

6. ตัวชี้วัดต้องมีความครอบคลุมในด้านมิติของพื้นที่และเวลา

ดัชนีวัดความอยู่ดีมีสุข

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดทำดัชนีวัดความอยู่ดีมีสุข (Well-being Index) โดยให้ความหมายของความอยู่ดีมีสุข คือ การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีงานทำทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่น มั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบบริการจัดการที่ดีของภาครัฐ ดัชนีชี้วัดที่สำคัญและครอบคลุมองค์ประกอบความอยู่ดีมีสุขมี 7 ด้าน 25 ตัวชี้วัด (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550) ดังรายละเอียดในตาราง

ตารางที่ 1 ดัชนีรวมความอยู่ดีมีสุขและองค์ประกอบ

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
1. สุขภาพอนามัย	1. การมีชีวิตยืนยาว 2. การมีสุขภาพอนามัยที่ดี 3. การสร้างความเป็นธรรมในระบบสาธารณสุข	1. อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด 2. สัดส่วนประชากรที่ไม่เจ็บป่วยในแต่ละปี 3. สัดส่วนประชากรที่มีหลักประกันสุขภาพ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
2. ความรู้	4. การได้รับการศึกษาของ คนไทยอย่างทั่วถึงเท่า เทียมกัน 5. คุณภาพการศึกษา	4. จำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษาของ ประชาชน 5. อัตราการเข้าเรียนหนังสือของเด็กชั้น มัธยมต้นและมัธยมปลาย 6. ผลคะแนนการสอบวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และ วิทยาศาสตร์
3. ชีวิตการทำงาน	6. การมีงานทำ 7. ความมั่นคงในการทำงาน	7. สัดส่วนผู้ว่างงาน 8. สัดส่วนแรงงานที่มีบริการสวัสดิการ และอยู่ในข่ายครอบคลุมของกองทุน ประกันสังคม
4. รายได้และการ กระจายรายได้	8. รายได้ 9. การกระจายรายได้	9. สัดส่วนคนยากจนด้านรายได้ 10. สัมประสิทธิ์การกระจายรายได้
5. สภาพแวดล้อม	10. ด้านที่อยู่อาศัยและการ ได้รับบริการ สาธารณสุขโลก 11. ด้านความปลอดภัยใน ชีวิตและทรัพย์สิน 12. สิ่งแวดล้อม	11. สัดส่วนครัวเรือนที่มีบ้านและที่อยู่เป็น ของตนเอง 12. สัดส่วนครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้ 13. สัดส่วนคดีอาชญากรรมต่อประชากร 14. สัดส่วนคดียาเสพติดต่อประชากร 15. ดัชนีคุณภาพแหล่งน้ำ 16. สัดส่วนขยะต่อประชากรแต่ละปี 17. สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมด
6. ด้านชีวิตครอบครัว	13. สัมพันธภาพของสมาชิก ในครอบครัว 14. การพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจ	18. อัตราการหย่าร้าง 19. อัตราการจดทะเบียนสมรส 20. ความอบอุ่นของครอบครัว 21. ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่า รายจ่ายร้อยละ 10

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
7. การบริหารจัดการที่ดี	15. หลักคุณธรรม 16. การมีส่วนร่วม 17. ความคุ้มค่า 18. ความโปร่งใส	22. สัดส่วนจำนวนข้าราชการที่ถูกลงโทษทางวินัย 23. สัดส่วนของผู้มาใช้สิทธิ์เลือกตั้ง 24. สัดส่วนค่าใช้จ่ายภาครัฐต่อ GDP 25. ดัชนีวัดคอร์รัปชันขององค์กร Transparency International (TI)

มาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์

มาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์มีองค์ประกอบ 10 มิติ ได้แก่ มิติที่อยู่อาศัย มิติสุขภาพอนามัย มิติการศึกษา มิติการมีงานทำและรายได้ มิติความมั่นคงส่วนบุคคล มิติครอบครัว มิติการสนับสนุนทางสังคม มิติสังคม-วัฒนธรรม มิติสิทธิและความเป็นธรรม และมิติการเมืองและธรรมาภิบาล ซึ่งมีตัวชี้วัดจำแนกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับบุคคลมี 69 ตัวชี้วัด และระดับพื้นที่ 59 ตัวชี้วัด (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. มิติที่อยู่อาศัย

กรอบแนวคิด : การมีสิทธิครอบครองที่อยู่อาศัยที่มีสภาพมั่นคงมีสาธารณูปโภคพื้นฐานที่เพียงพออยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี และมีทางเข้า-ออกที่สะดวก

ตัวชี้วัด : ระดับบุคคล 13 ตัวชี้วัด และระดับพื้นที่ 6 ตัวชี้วัด

ตารางที่ 2 ตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์มิติที่อยู่อาศัย

ตัวชี้วัดระดับบุคคล	ตัวชี้วัดระดับพื้นที่
1. สถานการณ์ครอบครอง	1. ความหนาแน่นของครัวเรือน
2. ระดับของที่อยู่อาศัย	2. อัตราการถือครองที่อยู่อาศัย
3. วัสดุที่ใช้ปลูกสร้าง	3. อัตราการมีไฟฟ้าใช้
4. แหล่งน้ำดื่ม	4. อัตราการมีน้ำประปาใช้
5. แหล่งน้ำใช้	5. อัตราการมีส้วม

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ตัวชี้วัดระดับบุคคล	ตัวชี้วัดระดับพื้นที่
6. แหล่งแสงสว่าง 7. ส้วม 8. เชื้อเพลิง 9. ขยะ 10. กลิ่น 11. เสีย 12. ฝุ่น-ครว 13. ลักษณะทางเข้าออก	6. อัตราพื้นที่ป่าไม้

2. มิติสุขภาพอนามัย

กรอบแนวคิด : การมีสถานภาพด้านสุขภาพอนามัย (Health status) ที่ดีได้รับการคุ้มครองจากหลักประกันด้านสุขภาพที่พอเพียง สามารถเข้าถึงได้โดยมีข้อจำกัดน้อย และปราศจากพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยด้านร่างกายและจิตใจ

ตัวชี้วัด : ระดับบุคคล 9 ตัวชี้วัด และระดับพื้นที่ 5 ตัวชี้วัด

ตารางที่ 3 ตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์มิติสุขภาพอนามัย

ตัวชี้วัดระดับบุคคล	ตัวชี้วัดระดับพื้นที่
1. การเจ็บป่วยที่ต้องพบแพทย์ 2. การหยุดงานเพราะเจ็บป่วย 3. การคุ้มครองด้านสาธารณสุข 4. ระยะเวลาการเข้าถึงบริการ 5. การบริโภคอาหาร 6. การบริโภคแอลกอฮอล์ 7. การสูบบุหรี่ 8. การควบคุมอารมณ์ 9. การออกกำลังกาย	1. เดียงต่อจำนวนผู้ป่วย 2. แพทย์ต่อจำนวนผู้ป่วย 3. ทันตแพทย์ต่อจำนวนผู้ป่วย 4. พยาบาลต่อจำนวนผู้ป่วย 5. ผู้ป่วยเอดส์ต่อประชากร 100,000 คน

3. มิติการศึกษา

กรอบแนวคิด : การได้รับการศึกษาที่ด้อยอย่างน้อยไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับและการได้รับการศึกษาต่อเนื่องอย่างเท่าเทียม ตลอดจนได้ใช้ความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตรงตามการศึกษาที่ได้รับมา

ตัวชี้วัด : ระดับบุคคล 4 ตัวชี้วัด และระดับพื้นที่ 6 ตัวชี้วัด

ตารางที่ 4 ตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์มิติการศึกษา

ตัวชี้วัดระดับบุคคล	ตัวชี้วัดระดับพื้นที่
1. การศึกษาสูงสุด 2. การอบรมเพิ่มเติมต่างๆ 3. การประกอบอาชีพที่ตรงกับความรู้ 4. โอกาสทางการศึกษา	1. นักเรียนต่อห้องเรียน 2. ครูต่อนักเรียน 3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาและประถมศึกษาต่อ 1,000 ครัวเรือน 4. การออกกลางคันต่อ 1,000 ครัวเรือน 5. นักเรียนที่มีปัญหาด้านน้ำหนักและส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์ต่อ 1,000 ครัวเรือน 6. นักเรียนที่มีปัญหาการปรับตัวด้านอารมณ์ต่อ 1,000 ครัวเรือน

4. มิติการมีงานทำและรายได้

กรอบแนวคิด : การได้ทำงานเต็มเวลาที่มั่นคงและพึงพอใจ มีรายได้และเงินออมที่เพียงพอแก่การดำรงชีพ โดยไม่มีหนี้สินที่ไม่มีคุณค่า

ตัวชี้วัด : ระดับบุคคล 7 ตัวชี้วัด และระดับพื้นที่ 6 ตัวชี้วัด

ตารางที่ 5 ตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์มิติการมีงานทำและรายได้

ตัวชี้วัดระดับบุคคล	ตัวชี้วัดระดับพื้นที่
1. สถานภาพการทำงาน 2. รายได้จากการทำงานและทรัพย์สิน 3. ปริมาณหนี้สิน 4. ภาระในการส่งหนี้สิน 5. เงินออม 6. ความพึงพอใจในงาน 7. ความมั่นคงในงาน	1. ผู้มีงานทำต่อครัวเรือน 2. รายได้ต่อครัวเรือน 3. การมีส่วนร่วมในรายได้ของคนที่ยากจนที่สุด 20% แรก 4. สัมประสิทธิ์จีนิ 5. อัตราครัวเรือนที่เป็นหนี้ 6. มูลค่าหนี้ต่อครัวเรือน

5. มิติความมั่นคงส่วนบุคคล

กรอบแนวคิด : ความปลอดภัยและรู้สึกลปลอดภัยจากการประทุษร้ายทางร่างกายและทรัพย์สิน

ตัวชี้วัด : ระดับบุคคล 4 ตัวชี้วัด และระดับพื้นที่ 6 ตัวชี้วัด

ตารางที่ 6 ตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์มิติความมั่นคงส่วนบุคคล

ตัวชี้วัดระดับบุคคล	ตัวชี้วัดระดับพื้นที่
1. การประทุษร้ายร่างกาย 2. การประทุษร้ายทางทรัพย์สิน 3. ความรู้สึกลปลอดภัยในชีวิต 4. ความรู้สึกลปลอดภัยในทรัพย์สิน	1. คดีฆาตกรรมต่อ 100,000 ครัวเรือน 2. คดีปล้นทรัพย์ต่อ 100,000 ครัวเรือน 3. คดีชิงทรัพย์ต่อ 100,000 ครัวเรือน 4. คดีทำร้ายร่างกายต่อ 100,000 ครัวเรือน 5. คดีข่มขืนต่อ 100,000 ครัวเรือน 6. คดีฉ้อโกงตามกฏหมายต่อ 100,000 ครัวเรือน

6. มิติครอบครัว

กรอบแนวคิด : การมีสมาชิกครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดี เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีการร่วมรับผิดชอบในการของครอบครัว

ตัวชี้วัด : ระดับบุคคล 7 ตัวชี้วัด และระดับพื้นที่ 5 ตัวชี้วัด

ตารางที่ 7 ตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์มิติครอบครัว

ตัวชี้วัดระดับบุคคล	ตัวชี้วัดระดับพื้นที่
1. ความรักใคร่ปรองดอง 2. ความเคารพและให้เกียรติ 3. ความรุนแรงทางวาจา 4. ความรุนแรงด้านการทะเลาะตบตี 5. การมีส่วนรับผิดชอบทางการเงิน 6. การช่วยเหลือภารกิจครัวเรือน 7. ความสุขเมื่ออยู่บ้าน	1. อัตราการสมรส 2. อัตราการหย่า 3. อัตราครอบครัวอบอุ่น 4. อัตราครอบครัวที่มีสัมพันธอันดี 5. อัตราครอบครัวที่พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจทั้งนี้ โดยใช้สถิติในอดีตเป็นเกณฑ์เปรียบเทียบ

7. มิติการสนับสนุนทางสังคม

กรอบแนวคิด : การที่บุคคลมีบุคคลที่พร้อมจะให้การช่วยเหลือได้รับการคุ้มครองและสามารถเข้าถึงบริการของสังคมได้ โดยมีข้อจำกัดน้อยและความรู้สึกรับคุณค่าและความสุขในชีวิต

ตัวชี้วัด : ระดับบุคคล 4 ตัวชี้วัด และระดับพื้นที่ 6 ตัวชี้วัด

ตารางที่ 8 ตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์มิติการสนับสนุนทางสังคม

ตัวชี้วัดระดับบุคคล	ตัวชี้วัดระดับพื้นที่
1. หลักประกันทางสังคม 2. บุคคลที่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ 3. ระยะเวลาการเข้าถึงสถาบันทางสังคม 4. ความสุขในการใช้ชีวิต 5. คุณค่าของชีวิต	1. ผู้ทำประกันชีวิตต่อประชากร 2. ผู้ทำประกันสังคมต่อ 1,000 ครัวเรือน 3. จำนวนวัดต่อ 1,000 ครัวเรือน 4. จำนวนมัสยิดต่อ 1,000 ครัวเรือน 5. จำนวนโบสถ์ต่อ 1,000 ครัวเรือน 6. จำนวนการฆ่าตัวตายและทำร่างกายตนเองต่อ ประชากร 100,000 คน

8. มิติสังคม-วัฒนธรรม

กรอบแนวคิด : การที่บุคคลมีเวลาปลอดภารกิจ การงาน เพื่อใช้สำหรับการพักผ่อนอย่างพอเพียง ตลอดจนการติดตามข่าวสารด้านสังคม-วัฒนธรรม อย่างสม่ำเสมอใช้เวลาในการพัฒนาทางจิตใจ โดยการปฏิบัติศาสนกิจ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

ตัวชี้วัด : ระดับบุคคล 7 ตัวชี้วัด และระดับพื้นที่ 4 ตัวชี้วัด

ตารางที่ 9 ตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์มิติสังคม-วัฒนธรรม

ตัวชี้วัดระดับบุคคล	ตัวชี้วัดระดับพื้นที่
1. เวลาว่าง 2. วันหยุดพักผ่อน 3. เวลาที่ใช้ในการติดตามข่าวสารสังคม วัฒนธรรม 4. เวลาที่ใช้ในการสวดมนต์หรือทำจิตใจสงบ การปฏิบัติศาสนกิจ 5. การเป็นสมาชิกกลุ่มชมรม 6. การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มชมรม 7. การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน	1. การมีโทรศัพท์ต่อครัวเรือน 2. การมีคอมพิวเตอร์ต่อครัวเรือน 3. องค์กรเอกชนต่อ 10,000 ครัวเรือน 4. จำนวนผู้อยู่ในระหว่างพักผ่อนต่อ 10,000 ครัวเรือน

9. มิติสิทธิและความเป็นธรรม

กรอบแนวคิด : การที่บุคคลได้รับการเคารพในสิทธิ ไม่ถูกล่วงละเมิดสิทธิ และรู้สึกถึงการได้รับโอกาสจากสังคมอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม

ตัวชี้วัด : ระดับบุคคล 4 ตัวชี้วัด และระดับพื้นที่ 3 ตัวชี้วัด

ตารางที่ 10 ตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์มิติสิทธิและความเป็นธรรม

ตัวชี้วัดระดับบุคคล	ตัวชี้วัดระดับพื้นที่
1. ความคับข้องใจจากการถูกละเมิดสิทธิ 2. การอยู่ในระหว่างคดีฟ้องร้องด้านสิทธิกับบุคคล 3. การอยู่ในระหว่างคดีฟ้องร้องด้านสิทธิกับรัฐ 4. ความรู้สึกด้านโอกาสและความเป็นธรรม	1. คดีในศาลปกครองต่อ 10,000 คดีวเรือน 2. คดีความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐต่อ 10,000 คดีวเรือน 3. การคัดค้านโครงการรัฐต่อ 10,000 คดีวเรือน

10. มิติการเมืองและธรรมาภิบาล

กรอบแนวคิด : การที่บุคคลมีส่วนร่วมทางการเมืองประเภทต่างๆ และระดับต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมจากหน่วยงานและบุคลากรของรัฐ นอกจากนั้นยังรู้สึกไว้วางใจในความโปร่งใสของหน่วยงานแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐ

ตัวชี้วัด : ระดับบุคคล 9 ตัวชี้วัด และระดับพื้นที่ 9 ตัวชี้วัด

ตารางที่ 11 ตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์มิติการเมืองและธรรมาภิบาล

ตัวชี้วัดระดับบุคคล	ตัวชี้วัดระดับพื้นที่
1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา 3. การลงคะแนนเสียงระดับท้องถิ่น 4. การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง 5. การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง 6. การติดตามข่าวสารบ้านเมือง 7. การได้รับความเป็นธรรมจากหน่วยงานรัฐ 8. ความไว้วางใจในเจ้าหน้าที่รัฐ 9. ความรู้สึกถึงความโปร่งใสของหน่วยงานรัฐ	1. อัตราการมาใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง ส.ส. 2. อัตราการมาใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง ส.ส. บัญชีรายชื่อ 3. อัตราการมาใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง ส.ว. 4. อัตราบัตรเสียของการเลือกตั้ง ส.ส. 5. อัตราบัตรเสียของการเลือกตั้ง ส.ส. บัญชีรายชื่อ 6. อัตราบัตรเสียของการเลือกตั้ง ส.ว. 7. อัตราการไม่ประสงค์จะลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง ส.ส.

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ตัวชี้วัดระดับบุคคล	ตัวชี้วัดระดับพื้นที่
	8. อัตราการไม่ประสงค์จะลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง ส.ส. บัญชีรายชื่อ
	9. อัตราการไม่ประสงค์จะลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง ส.ว.

แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดเกณฑ์

แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดเกณฑ์นักประเมินแต่ละคนมีวิธีการกำหนดที่ใช้สำหรับการตัดสินคุณค่าสิ่งๆที่ประเมินต่างกันในด้านมาตรฐานและการตัดสินคุณค่านี้ สเตกและเดนนี่ (Stake and Denny in Warthen and Sanders 1973 : 341-342) กล่าวว่า งานประเมินที่สมบูรณ์ต้องเสนอสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ เห็นว่า สิ่งที่กำลังประเมินควรเป็นอย่างไรไว้ครบถ้วน เพื่อให้ผู้อ่านได้รู้ว่าผู้นำในเรื่องนั้นควรเป็นอย่างไรจึงจะดีที่สุด สเตกและเดนนี่ (Stake and Denny) ต่างก็เห็นด้วยว่าปัจจุบันนักประเมินต้องประสบปัญหาในเรื่องการหามาตรฐานมาก ส่วนใหญ่หาจากวรรณคดีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประเด็นปัญหาแล้วมาปรับปรุงให้ สิ่งสำคัญในเรื่องนี้ก็คือนักประเมินจะต้องตอบคำถามให้ได้ว่าผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ประเมินได้มีเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ไว้อย่างไรบ้างในการดำเนินการผู้ประเมินจะต้องรวบรวมแนวคิดจากผู้เชี่ยวชาญให้ได้อย่างแม่นยำตรงและครอบคลุมเท่าที่จะเป็นไปได้

สตัฟเฟิลบีม และคณะ (Stufflebeam et al. 1971 : 113) ได้กล่าวถึงปัญหาการกำหนดเกณฑ์ว่าเป็นปัญหาร้ายแรงที่เป็นอุปสรรคต่องานประเมินที่ยากแก่การแก้ไขประการหนึ่ง แต่เพื่อลดความขัดแย้งเกี่ยวกับการกำหนดเกณฑ์ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เขาเสนอว่าในการกำหนดเกณฑ์อย่างน้อยต้องคำนึงถึง แนวคิด ค่านิยม หรือความคาดหวังเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกประเมินจากบุคคล 4 กลุ่ม ได้แก่

1. ผู้บริหารระดับสูงขององค์กร
2. บุคคลนอกองค์กร
3. เพื่อนร่วมงาน
4. ผู้รับผิดชอบโครงการหรือองค์การที่ถูกประเมิน

โมเดลในการกำหนดเกณฑ์และลักษณะของเกณฑ์ที่ดี (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ 2524 : 49-50)

1. **โมเดลความงอกงาม (Growth Model)** เป็นการพิจารณาจากความงอกงามหรือพัฒนาการที่เพิ่มขึ้น เช่น การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนทดสอบหลังเรียนกับคะแนนทดสอบก่อนเรียนในกรณีการตัดสินใจว่าทำได้ 2 ลักษณะคือ คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ การกำหนดเกณฑ์ในเชิงสถิติเป็นที่ยอมรับสูงแต่อาจมีปัญหาว่าความแตกต่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ไม่แตกต่างกันอย่างชัดเจนในเชิงพฤติกรรม จุดอ่อนอีกประการหนึ่งคือ เป็นการพิจารณาค่าเฉลี่ยมิได้เน้นเป็นรายบุคคล น่าจะกำหนดโดยพิจารณาเป็นรายบุคคลด้วย และอีกลักษณะหนึ่งคือ การกำหนดช่วงคะแนนที่เพิ่มขึ้น เช่น นักเรียนจะสอบผ่านต้องได้คะแนนเพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่า 10 คะแนน เป็นต้น การกำหนดเกณฑ์ตามวิธีนี้ยากลำบากที่จะทำให้อื่นยอมรับ ทั้งนี้มีคำถามเกิดขึ้นอีกว่าถ้านักเรียนมีความรู้พื้นฐานต่างกันควรจะได้รับความเพิ่มขึ้นต่างกันหรือไม่ ถึงจะตัดสินให้ผ่าน ทางออกก็คือ กำหนดความรู้ขั้นต่ำที่จำเป็นว่าถ้าใครมีความรู้ขั้นต่ำเหล่านี้ถือว่าผ่านได้โดยไม่พิจารณาพื้นฐานเดิมเป็นหลักสำคัญ ข้อดีของวิธีนี้เป็นการพิจารณาผลการเรียนเป็นรายบุคคลอาจกำหนดว่าทุกคนต้องได้คะแนนเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 5 คะแนน เป็นต้น

2. **โมเดลสมบูรณ์ (Absolute Model)** เป็นการกำหนดโดยหลักเหตุผลแบ่งเป็นในกรณีที่มีหน่วยตามธรรมชาติ เช่น พิมพ์ดีดภาษาไทยได้ 45 คำต่อนาที ออกข้อสอบเลือกตอบที่มีคุณภาพได้ 5 ข้อต่อชั่วโมง วิ่งเร็ว 100 เมตรภายใน 12 วินาที เป็นต้น จะเห็นได้ว่าเกณฑ์เหล่านี้มีอำนาจในการทำนายสูงมาก ผู้ใดที่มีพฤติกรรมผ่านเกณฑ์จะเป็นผู้ที่มีความรู้หรือทักษะในเรื่องเหล่านี้มีอำนาจในการทำนายสูงมาก ผู้ใดที่มีพฤติกรรมผ่านเกณฑ์จะเป็นผู้ที่มีความรู้หรือทักษะในเรื่องเหล่านั้นเป็นอย่างดีโดยสรุปคะแนนที่เป็นเกณฑ์ในกรณีนี้กับพฤติกรรมการปฏิบัติมีความสัมพันธ์กันสูงมาก สำหรับกรณีไม่มีหน่วยตามธรรมชาติ เราก็จะใช้ความเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้กำหนดขึ้น เช่น สัดส่วนที่บัณฑิตควรสำเร็จในแต่ละรุ่นเท่าไร เป็นต้น ควรจะเป็น 1.00 เลยหรือไม่ เราก็ใช้ค่าเฉลี่ยจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นเกณฑ์ในการประเมินหรืออาจกำหนดโดยอาศัยกฎเกณฑ์หรือค่านิยมของสังคมเป็นหลัก

3. **โมเดลสัมพัทธ์ (Relative Model)** เป็นการกำหนดโดยเปรียบเทียบพฤติกรรมของกลุ่ม โดยแบ่งออกเป็น 3 กรณี คือกรณีการเปรียบเทียบกันเองภายในกลุ่มหรือการเปรียบเทียบกับปกติวิสัย เช่น ผู้ที่จะสอบผ่านต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่า $\bar{x} - 2S.E.$ เป็นต้น อีกกรณีหนึ่งเป็นการเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นที่คล้ายคลึงหรือเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม เช่น ในการทดลองหลักสูตรใหม่ เกณฑ์ในการพิจารณา คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนหลักสูตรใหม่ จะต้องสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนหลักสูตรเก่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เป็นต้น

สำหรับเกณฑ์การประเมินที่ดีควรมีลักษณะท้าทายความสามารถของผู้จัดและผู้เข้าร่วม โครงการเหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้เข้าร่วม โครงการเป็นที่ยอมรับในหมู่นักวิชาการและมีอำนาจในการทำนายพฤติกรรม

ตอนที่ 3 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการกองทุนสวัสดิการ

ชุมชน

รายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน สามารถจำแนกได้ดังนี้

แนวคิดทุนทางสังคม

ในเมืองไทยความหมายสำคัญของทุนทางสังคม (Social Capital) มีการกล่าวถึงในสองมิติ ความหมาย เช่น ในความหมายแรก เป็นมิติในทางเศรษฐศาสตร์ที่มีฐานคิดที่สำคัญจากสำนักคิด เศรษฐศาสตร์การเมืองและสำนักทฤษฎีการพัฒนา กับในความหมายที่สองเป็นมิติในทางสังคม ที่มีฐานคิดที่สำคัญจากสำนักคิดแนววัฒนธรรมชุมชน

ประเวศ วะสี (2539) เริ่มนำเสนอภาพสังคมไทยที่ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีภัยธรรมชาติน้อย มีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องค้ำจุนทางจิตวิญญาณ เป็นพื้นฐานที่ทำให้คนไทยมีความสุขสบาย มีกินมีใช้ไม่อดอยาก มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีครอบครัวและชุมชนที่เอื้ออาทรต่อกันมีระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมที่เชื่อมโยงกับสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรม การศึกษา และระบบชีวิตสังคมธรรมชาติแวดล้อมทั้งหมด มีภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) และอุดมการณ์เดิมคืออุดมการณ์พุทธ ที่สอนให้ละเว้นกิเลส ซึ่งถูกรุกและทำลายโดยอุดมการณ์การพัฒนาสมัยใหม่ที่กระตุ้นความโลภ และกิเลส ในลักษณะของลัทธิบริโภคนิยมซึ่งประเวศ วะสี (2541) ระบุว่าสภาพดั้งเดิมนี้นี้ ยืนยันว่าทุนที่สังคมไทยมีอยู่นั้น มิใช่ทุนที่มีแต่เงินเท่านั้น ยังมีทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสิ่งแวดล้อม อันเป็นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจที่ทั่วถึงและมั่นคง โดยเศรษฐกิจดังกล่าว มีพื้นฐานสัมพันธ์อยู่กับครอบครัว ชุมชนวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม พร้อมกันไปเป็นเศรษฐกิจที่มีดุลยภาพ มีทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี ศิลธรรมดี มีความสัมพันธ์กับ Civic Tradition ที่หมายถึงการที่ประชาชนมีวัฒนธรรมรวมตัวกัน ทำกิจกรรมต่างๆ อย่างมาก มีความเป็นประชาสังคม (Civic Society) หรือสังคมเข้มแข็ง หรือการมีทุนทางสังคม โดยรูปธรรมประการหนึ่งของการมีทุนทางสังคมคือความเป็นประชาคมในระดับต่างๆ โดยเน้นที่ประชาคมตำบล คือการสร้างทุนทางสังคมที่ทำให้หายจน(ประเวศ วะสี. 2542) โดยเสนอ เป็นยุทธศาสตร์ชาติ ว่าเมื่อสังคมเข้มแข็ง ทุนทางสังคมก็จะเป็พื้นฐานของการพัฒนาอื่นๆ

ยุทธศาสตร์ชาติจึงควรพุ่งเป้าไปที่การสร้างสังคมเข้มแข็ง หรือสร้างทุนทางสังคม (ประเวศ วะสี. 2543) โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดการเอาชนะความยากจนว่า ความไม่ยากจน การอยู่ดีมีสุข คือ การมีชุมชนเข้มแข็ง การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงและยั่งยืน การมีวิถีชีวิตร่วมกัน อันสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม การมีศาสนาธรรม ถ้ามีทั้งหมดนี้ถือว่าร่ำรวยหรือไม่จน เพราะมีทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางศาสนาธรรม อันเป็นฐานของชีวิตและชุมชนที่ทำให้เกิดดุลยภาพ ความมั่นคง และความยั่งยืนโดยชุมชนเข้มแข็งและเมืองน่าอยู่จะต้องสามารถจัดให้มีการยุติธรรม ระบบสวัสดิการ ป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ยาเสพติด และโรคเอดส์ ดังนั้นยุทธศาสตร์เอาชนะความยากจนจึงไม่ควรเน้นการนิยามความยากจนแบบเก่าๆ แต่ควรนิยามชุมชนเข้มแข็งและเมืองน่าอยู่ แล้วใช้ชุมชนเข้มแข็งและเมืองน่าอยู่เป็นเป้าหมายที่จะทำให้เกิดขึ้นให้ได้อย่างดีที่สุดทั่วประเทศ (ประเวศ วะสี. 2545) ความคิดเรื่องทุนทางสังคมของ ศ.นพ. ประเวศ วะสี ที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดนั้น มีบริบทครอบคลุมกว้างขวาง นับแต่ ความคิดพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และแนวทาง ยุทธศาสตร์ที่มุ่งหวังใช้ทุนทางสังคมเป็นรากฐานไปบรรลุมิติการแก้ไขปัญหาวิกฤติของชาติเอาชนะความยากจนอย่างเป็นรูปธรรม โดยสรุปนิยามทุนทางสังคม หมายถึง ความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม การมีการศึกษาดี การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน การมีการเมืองและระบบราชการที่ดี คำว่าทุนทางสังคมนี้ใกล้เคียงหรือตรงกับ สังคมเข้มแข็ง ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งคือ มีการรวมกลุ่ม หรือความเป็นกลุ่มก้อนทาง สังคม (ประเวศ วะสี. 2543) และยังหมายรวมถึง วิถีชีวิตร่วมกันของชุมชนหรือวัฒนธรรม คุณค่าที่ผูกพันผู้คนไว้ด้วยกันเป็นชุมชน เช่น ความใกล้ชิด ความเอื้ออาทรต่อกัน ความเชื่อถือไว้วางใจต่อกัน การเรียนรู้ร่วมกัน (ประเวศ วะสี. 2544)

ขัตติยา วรรณสุด (2544. อ้างใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2544) ศึกษากรณีศึกษากลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิต พระอาจารย์สุบิน ปณีโต จังหวัดตราด พบว่า ทุนทางสังคม ประกอบด้วยทุนที่เป็นรูปธรรมเห็นได้ชัด และทุนที่เป็นนามธรรม จับต้องไม่ได้ แต่ก็ มีอยู่จริง และมีบทบาทในการก่อเกิด ธำรงรักษา และทำให้องค์กรพัฒนาหรือเสื่อมสลายได้โดยระบุ ว่าทุนทางสังคม มี 4 ประเภท ได้แก่

1. ทุนทางกายภาพ ได้แก่ สภาพแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ สภาพทางเศรษฐกิจ การผลิต รายได้ ทุนที่เป็นเงินตรา และผลิตภัณฑ์รวม
2. ทุนทางนามธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมขนบ การเป็นชุมชนเกษตรผสมผสาน ทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยพื้นฐาน วัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น ความผูกพันเอื้ออาทร ความสามัคคี การช่วยเหลือผู้ยากไร้ ฯลฯ

3. วิถีชีวิตชนบท ที่มี วัดเป็นศูนย์กลาง ในการเชื่อมโยงเกาะเกี่ยวกันร่วมทำบุญกุศลและพบปะแลกเปลี่ยนความเห็นทำกิจกรรมสาธารณะร่วมกันในชุมชน รวมทั้งยังเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ด้านคุณธรรม ด้านภูมิปัญญาดั้งเดิม ด้านศิลปวิทยาการ ด้านสุขภาวะองค์รวม การฝึกอาชีพที่หลากหลาย

4. วิถีชีวิตไทย ความจงรักภักดีในสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันศาสนา

โดยเฉพาะในความหมายของ “ทุนทางสังคม” สำหรับการศึกษาวิจัย รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่เอื้อต่อผู้ยากลำบาก อำเภอน้ำปาดได้มุ่งเน้นถึง ระบบคุณค่าดั้งเดิมในทางสังคม ที่หมายรวมถึงระบบคิด จิตวิญญาณ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมที่ส่งเสริมความดีงามของสังคมทั้งหมด ความรู้ บทเรียน ประสบการณ์ ทักษะในการจัดการตนเองเพื่อการดำรงอยู่ของผู้คนในสังคม รวมทั้งระบบความสัมพันธ์เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม การเกาะเกี่ยวรวมตัวกันของคนในชุมชน เพื่อต่อสู้ กับปัญหา อุปสรรค ในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนนั้นๆ จนสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ทักษะประสบการณ์ การทำงานร่วมกันอันนำไปสู่การจัดตั้งตนเองเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อแสดงบทบาทหน้าในการพัฒนาตนเองพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม และการประสานภาคีความร่วมมือในพื้นที่อย่าง กว้างขวาง

แนวคิดทุนทางสังคมในฐานะเป็นปัจจัยพื้นฐานในการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจและสังคม

เอนก นากะบุตร (2545) ได้นำเสนอแนวคิดทุนทางสังคมในฐานะเป็นปัจจัยพื้นฐานในการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจและสังคม อันเป็นการสรุปผลจากการปฏิบัติจริงในโครงการกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund/SIF) ดังนี้ “ทุนทางสังคม” มีความหมายรวมถึง 5 รูปแบบ คือ

1. ทุนทางสังคม คือ จิตวิญญาณ ระบบคุณค่า สำนักท้องถิ่น ความภาคภูมิใจที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิด รวมเรียกว่า Spirit Capital

2. ทุนทางสังคม คือ ทุนทางภูมิปัญญา เช่น การกลับมาหาระบบเศรษฐกิจพอเพียง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การหัตถกรรม สินค้าและธุรกิจชุมชน การดูแลสุขภาพ การใช้สมุนไพร ผ่านระบบทางสังคม สถาบันทางศาสนา พิธีกรรม ระบบคุณค่าที่เอื้อเพื่อแผ้วแผ่ให้คนค่อยโอกาส เหล่านี้ล้วนเป็น “ภูมิปัญญา” ที่มีอยู่ในสังคมไทย

3. ทุนทางสังคม คือ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรบุคคล เป็นทุนที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ ความรักเพื่อน ความรักศักดิ์ศรีของคนไทย ได้ค้นพบผู้นำทั้งในชนบทและเมือง ทั้งที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำอาวุโส ผู้นำการเกษตร สตรี เยาวชน ซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่ไม่รู้จักหมดสิ้น

4. **ทุนทางสังคม** คือ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ที่ถูกนำกลับมาเป็นปัจจัยสำคัญในการฟื้นฟู การอนุรักษ์ เป็นทุนทางสังคมในการสร้างฐานอาชีพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานการมีชีวิตรอดของ ชุมชน

5. **ทุนทางสังคม** คือ การจัดการกองทุนสาธารณะของชุมชน ที่เรียกว่า Social Fund ไม่ว่าจะ เป็นกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ ธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารควาย เป็นต้นทั้งที่เป็น ปัจจัยทางการผลิตในทางเศรษฐกิจ และปัจจัยการดำรงชีวิตที่มีอยู่ในทุกชุมชน ทุกศาสนาเช่น กองทุนชะกาด ของพี่น้องมุสลิม ที่เป็นการระดมทุนเพื่อการดูแลผู้ยากลำบาก ที่เป็นการแบ่งปันกัน ตามคำสอนทางศาสนา เป็นต้น

ทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า “ทุนทางสังคม” ที่เป็นคุณค่าดั้งเดิมที่เสมือนเป็นมรดกตกทอดอยู่ใน สังคมไทย เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปสังคมไทย และสร้างระบบ Social Safety Net ให้กับชุมชนฐานล่างในช่วงวิกฤตินับตั้งแต่ พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา อาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยเป็น ประเทศที่เผชิญวิกฤติเศรษฐกิจ แล้วสามารถพลิกตัวกลับมาใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่อย่างสอดคล้อง กับความหลากหลายของท้องถิ่นต่างๆ ได้

แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน (Community Organization)

ประเวศ วะสี (2542) ให้นิยามองค์กรชุมชนว่า หมายถึงองค์กรที่ชาวบ้านก่อตั้งขึ้นเอง ชาวบ้านรวมตัวกันสร้างขึ้นเอง ไม่ใช่องค์กรที่ทางราชการไปจัดตั้งให้ หรือยึดเหนี่ยวให้โดยองค์กร ชุมชนเกิดขึ้นโดยกระบวนการที่คนในชุมชนมาประชุมปรึกษาหารือกันแล้วเข้าอีก จนปรากฏตัว ผู้นำตามธรรมชาติขึ้น มีการจัดการองค์กร มีการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจทางเลือกได้ถูกต้อง โดยการมีองค์กรชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน พิสูจน์ แล้วว่าแก้ปัญหาได้จริง องค์กรชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดสำหรับความยั่งยืนของสังคมชนบทและ สังคมทั้งหมด การมีองค์กรชุมชนทำให้มีพลังเพิ่มขึ้น และมีความต่อเนื่องยั่งยืน โดยเป็นกลไกของ การจัดการและการเรียนรู้ร่วมกัน เมื่อองค์กรชุมชนเข้มแข็ง จะเป็นการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไปการมีองค์กรชุมชนของชาวบ้าน ทำให้มีการบริหาร จัดการอย่างต่อเนื่องโดยชาวบ้าน เพื่อชาวบ้าน ทำให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและอื่นๆ รวมทั้งทำให้เผชิญภาวะวิกฤติได้ดีขึ้น ดังกรณีน้ำท่วมที่ นครศรีธรรมราชบ้านคีรีวง มีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง พื้นที่ได้รวดเร็วกว่าปีปูนและกระทุงซึ่งไม่มี องค์กรชุมชน (ประเวศ วะสี. 2542)

นลินี ตันฐานิตย์ (2540, อ้างใน สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, 2540) ให้ความหมายขององค์กรชาวบ้านไว้ 4 ด้านด้วยกัน คือ

1. องค์กรชาวบ้านในความหมายของการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารข้าว กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มปศุสัตว์ ฯลฯ
2. องค์กรชาวบ้าน ในความหมายของการรวมกิจกรรมหลายกิจกรรมในหมู่บ้านเข้าด้วยกัน
3. องค์กรชาวบ้าน ในความหมายของการประสานกิจกรรมที่เหมือน ๆ กันในต่างหมู่บ้าน เป็นเครือข่ายกิจกรรมต่างหมู่บ้าน
4. องค์กรชาวบ้านในความหมายของการต่อรองกับนโยบายรัฐหรือผลประโยชน์ร่วมของชาวบ้านหลายๆหมู่บ้าน

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2540) กล่าวถึงองค์กรชาวบ้านว่าเป็นระบบใหญ่ระบบหนึ่งของชุมชน ที่มีระบบย่อยต่างๆรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรชาวบ้านดำรงอยู่ได้ ดังนี้

1. การมีอุดมการณ์ร่วมกัน หมายถึง การมีทัศนคติต่อโลก ต่อสังคม ต่อชุมชนร่วมกัน อุดมการณ์จะเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทิศทางการรวมกลุ่มกัน ยิ่งหากกำหนดเป้าหมายระยะยาว หรือ วิสัยทัศน์ (Vision) ได้ก็จะยิ่งทำให้องค์กรชาวบ้านนั้นๆมีอุดมการณ์ในการรวมตัวกัน ได้ดียิ่งขึ้น
2. การมีเป้าหมายวัตถุประสงค์ร่วมกัน
3. การมีผลประโยชน์ร่วมกัน
4. มีคนที่ประกอบด้วยผู้นำและสมาชิก และชาวบ้านทั่วไป เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน
5. มีการบริหารจัดการ ซึ่งถือว่าชี้ขาดความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน อันมีส่วนหลัก คือ การตัดสินใจร่วม การมีศูนย์กลางที่ติดต่อประสานงาน การมีกฎ กติการ่วมกัน มีการสื่อสารภายใน องค์กรและระหว่างองค์กรกับสาธารณะ มีการควบคุมตรวจสอบอย่างโปร่งใสสม่ำเสมอ
6. มีกิจกรรม มีการเรียนรู้ การฝึกฝน และการปฏิบัติจริงในกิจกรรมการพัฒนา
7. มีงบประมาณหรือทุนสำหรับสามารถดำเนินการได้ตามสมควร องค์กรชุมชนหรือ องค์กรชาวบ้าน นับเป็นหน่วยพื้นฐานการรวมตัวของผู้คนในระดับรากฐานของสังคมคือชุมชนท้องถิ่นที่มีความสำคัญยิ่งในกระบวนการบริหารการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ฐานทุนทางสังคมเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมที่สำคัญ อันจะนำไปสู่การยกระดับการพัฒนารวมตัวกันเป็นเครือข่ายที่มีนัยสำคัญสำหรับการศึกษา เข้าใจในพื้นฐานของการศึกษาเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชนโดยเครือข่าย องค์กรชุมชนในลำดับต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายองค์กรชุมชน (Community Organization Networks)

การรวมหลายองค์กรเป็นเครือข่าย หรือ เครือข่ายองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นทุนทางสังคม และกลไกที่สำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะในประเด็นที่ได้ศึกษาคือการจัดสวัสดิการชุมชนโดยเครือข่ายองค์กรชุมชน การทบทวนวรรณกรรมเพื่อทำความเข้าใจในความหมาย นิยาม และความคิดพื้นฐานของกระบวนการเครือข่ายองค์กรชุมชน จึงสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

วาทีณี บุญชะลิกย์ (2544) ให้ความหมาย เครือข่ายสังคม หมายถึงเส้นใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่น ๆ อีกหลายคน เปรียบเสมือนกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาหาความเข้าใจ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสังคม อันนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Group) องค์กรทางสังคม (Social Organization) และโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถนำไปใช้อธิบายพฤติกรรมต่างๆของบุคคลเหล่านี้ได้

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (2544) หรือ SIF ได้อธิบายความหมายของเครือข่ายว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาวบ้าน หรือกลุ่มคนจนชายขอบนั้น นอกจากจะเป็นการสร้าง ความมั่นคงในระดับปัจเจกแล้ว ยังเป็นฐานที่จะนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงระดับกลุ่มอีกด้วย เราเรียกลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวว่า “เครือข่าย” ในบริบทของสังคมไทย

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2543) กล่าวว่า ภายในเขตดินแดนประเทศไทยปัจจุบันเองก็มีเครือข่าย (Network) มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตมากมายระหว่างชุมชนหมู่บ้านนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในทุกภาค การ “เปลี่ยนกันกิน” เป็นไปเพื่อความพอเพียง ตลาดมิได้ขับเคลื่อนด้วยระบบทุนนิยม ฉัตรทิพย์ (2544) ยังกล่าวอีกว่า ลักษณะสังคมไทย มีเครือข่ายโดยธรรมชาติ บนอาณาบริเวณที่กว้างขวาง เป็นทั้งในระบบชุมชน ระบบท้องถิ่น และระบบชาติ โดยชุมชนหมู่บ้านมีเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือกันและกันทางเศรษฐกิจอยู่แล้ว ในระดับชาติเนื่องด้วยชนชาติทั้งหลายในดินแดนประเทศไทยและเอเชียอาคเนย์ตอนบนต่างรับวัฒนธรรมและภาษาไทเป็นวัฒนธรรมและภาษาร่วมแกนกลางในการรวมกันเป็นเครือข่ายทางวัฒนธรรมอยู่แล้วด้วยความสมัครใจจากลักษณะพื้นฐานของการคลี่คลายทางสังคมสู่ลักษณะสังคมเครือข่ายในระดับสากล เชื่อมโยงสู่สภาพพื้นฐานของสังคมไทยที่มีวิถีของชุมชนเครือข่ายมาแต่ครั้งโบราณแล้วนั้นนับเป็นทุนทางสังคมที่เอื้ออำนวยให้การรวมตัวเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนอย่างสอดคล้องเป็นธรรมชาติ

พิทยา ว่องกุล (2542) ได้ให้ภาพรวมของเครือข่ายองค์กรชุมชน ดังนี้ ปัจจุบันองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ได้ร่วมกันสร้างเครือข่ายในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับภาคขึ้นมาเพื่อประสานความร่วมมือในด้านการลงทุน การเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้และทักษะต่อกัน และการสร้างประชาสังคมระหว่างชุมชน จนกระทั่งพัฒนาเป็นกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ การดำเนินธุรกิจ-อุตสาหกรรม

ชุมชนร่วมกัน สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างกัน (เช่น เครือข่ายครู เครือข่ายชาวประมงขนาดเล็ก เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ระดับอำเภอ/จังหวัด เครือข่ายองค์กรชาวสวนยางพารา เครือข่ายชาวนา ฯลฯ) และบางเครือข่ายได้ระดมความคิดเพื่อวางแผนพัฒนาตนเอง เช่น เครือข่ายองค์กรชาวสวนยาง ได้ร่วมกัน วางแผนแม่บทพัฒนายางพาราไทย ได้ร่วมกันวางแผนแม่บทพัฒนายางพาราไทย ซึ่งแสดงถึงพัฒนาการสำคัญที่ชุมชนได้มองเห็นความสำคัญของการวางแผนพัฒนาที่กำหนดชะตากรรมชีวิตของพวกเขาเอง

เอนก นากะบุตร (2545) ได้ขยายภาพรวมการคลี่คลายขยายตัวขององค์กรชุมชนในประสบการณ์การทำงานในกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ช่วงหลังวิกฤติปี พ.ศ.2540 ว่า เห็นนัยสำคัญการก่อรูปองค์กรประชาชนในเชิงการจัดองค์กรในมิติที่สำคัญมาก จากองค์กรชุมชนที่อยู่ในอดีตต่างคนต่างอยู่ต่างทำงานได้มาพบปะ มารู้จักกัน มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันมาทำงานร่วมกัน มาทำงานร่วมกับพหุภาคีอื่น ๆ ร่วมกัน พบว่าองค์กรชุมชนเข้ามาเกาะตัวกัน ที่เป็นกลุ่มเล็กๆก็มารวมตัวกัน ข้ามกิจกรรมของกลุ่มตนเอง เกาะตัวเป็นเครือข่าย หรือเข้ามารวมตัวกับเครือข่ายที่มีแม่ข่ายอยู่แล้ว มี 2 ลักษณะ คือ เครือข่ายประเด็น เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ เครือข่ายเอดส์ เครือข่ายเกษตรทางเลือก เป็นต้น และเครือข่ายเชิงพื้นที่ ที่หลายเครือข่ายข้ามกิจกรรมมาเกาะตัวกันเป็น สหข่าย มีการพูดคุยหารือ แก้ไขปัญหาหารือในพื้นที่เดียวกันข้ามประเด็นของข่ายตนเอง ในตำบลเดียวกัน อำเภอเดียวกัน จังหวัดเดียวกัน ในภาคเดียวกัน มีการร่วมมือซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าข้ามข่ายระหว่างกันก็มี ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่เกิดการก่อตัวกันเป็นเครือข่ายในรูปแบบอันแตกต่างหลากหลาย

แนวคิด โครงข่ายคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net) และ การป้องกันทางสังคม (Social Protection)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545) ให้ความหมายและขอบเขตการดำเนินงาน โครงข่ายการคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้ด้อยโอกาสและคนยากจน (Social Safety Nets) เป็นส่วนหนึ่งของระบบการคุ้มครองทางสังคม (Social Protection) โดยมุ่งเน้นเป็นพิเศษไปที่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส คนยากจน และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความเสี่ยงต่างๆ ให้ได้รับบริการขั้นพื้นฐานที่จะช่วยให้สามารถดำรงชีวิตได้ตามอัตภาพ ได้รับการปกป้อง คุ้มครองช่วยเหลือ และพัฒนาให้หลุดพ้นจากสถานะความยากลำบาก และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว โดยบริการสวัสดิการต่างๆครอบคลุม 3 ด้านหลัก คือ บริการสังคม การช่วยเหลือทางสังคม และประกันสังคม ทั้งที่เป็นการดำเนินงานโยกภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2546) ให้นิยามว่า หมายถึงระบบการจัดบริการเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ยากจน คนด้อยโอกาส รวมทั้งผู้ได้รับการเลี้ยงดู ต่าง ๆ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคงโดยได้รับสิทธิพื้นฐานเท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป การดำเนินงานทางด้านโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคมนี้ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนมีบทบาทในการบริหารช่วยเหลือดังกล่าว

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (อนุกรรมการประสานการจัดโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม. 2545) ได้ให้ภาพอย่างเป็นรูปธรรมของ โครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Nets) ว่า หมายถึง ระบบการคุ้มกันไม่ให้คนเกิดอันตราย เป็นมาตรฐานขั้นต่ำคือว่าพอไม่ให้บาดเจ็บสาหัส เปรียบเสมือนตาข่าย ผูกไว้ที่ต้นไม้ 4 ต้น ขณะที่ประชาชนอยู่บนต้นไม้กันมากมาย ถ้าเขาดูแลตนเองดี เขาจะมีความมั่นคงปลอดภัย แต่บางคนอาจจะประมาทหรือด้วยความโชคร้ายต้องมาอยู่ที่กิ่งเล็กๆ จะมีความเสี่ยงที่จะตกลงมา การมีโครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม จึงเป็นตาข่ายคอยรองรับคนที่ตกลงมาและคอยป้องกันไม่ให้คนที่อาจจะตกลงมาต้องตกลงมา ซึ่งเป็นการป้องกันไว้ดีกว่าแก้

การจัดสวัสดิการ โดยเครือข่ายองค์กรชุมชน หรือในความหมายของ ข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Nets) ที่มีอยู่แล้วในชุมชนขนาดเล็กๆ เป็นข่ายทางสังคมที่เกิดและดำเนินการโดยคนในชุมชนกันเอง เป็นข่ายทางสังคมที่คอยให้ความช่วยเหลือคนในชุมชนที่ได้รับบาดเจ็บ และเข้าไม่ถึงความช่วยเหลือจากระบบอื่นๆ คุณค่าของการได้ลงมือช่วยเหลือกันเองในชุมชน จะช่วยเพิ่มทุนทางสังคมในชุมชนให้มีมากขึ้น นอกจากนี้ การสร้างคุณค่าของการ “ให้” ด้วยเหตุผลที่ “ผู้รับ” ได้ทำประโยชน์แก่ชุมชนในทางใดทางหนึ่ง ก็จะช่วยให้ “ผู้รับ” มีโอกาสเป็น “ผู้ให้” คนอื่นๆ ได้ต่อไป ข่ายความปลอดภัยทางสังคมในความหมายนี้ จึงแตกต่างไปจากข้อเรียกร้องของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองที่เห็นว่า ข่ายความปลอดภัยเป็นความรับผิดชอบที่รัฐต้องจัดสร้างขึ้นเพื่อรองรับทุกๆ คนในสังคม หรือ คือ ผลักดันให้รัฐเป็นรัฐ สวัสดิการแบบประเทศในทวีปยุโรป (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม : 2545)

แนวคิด การสังคมสงเคราะห์ชุมชน สวัสดิการชุมชน (Community Welfare) และการจัดสวัสดิการชุมชน โดยเครือข่ายองค์กรชุมชน

ในบริบทของสังคมไทย อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2541) อธิบายพื้นฐานทางความคิดและอุดมการณ์ของระบบสวัสดิการในสังคมไทยไว้ว่า ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่า ความอุดมสมบูรณ์ เป็นพื้นฐานความคิดและอุดมการณ์สำคัญเกี่ยวกับการดูแลความอยู่ดีมีสุข และเป็นรากฐานของสถาบันที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับสวัสดิการของสังคมไทย ซึ่งผูกแน่นกับสถาบันการเมืองทุก

ระดับ อุดมการณ์ดังกล่าวมีความเป็นมายาวนานในสังคมไทย เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนรับพุทธศาสนา เป็นความเชื่อพื้นฐานของสังคมเกษตรกรรมทั่วไป ดังนั้นสังคมไทยดั้งเดิมในฐานะชุมชนเกษตรกรรมที่ต้องขึ้นอยู่กับความไม่แน่นอนของธรรมชาติ ก็จะยึดถือความอุดมสมบูรณ์เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ซึ่งปรากฏหลักฐานมากมายในรูปของพิธีกรรมที่เรียกว่า “พิธีเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์” (Fertility rites)

ทัศนีย์ ลักษณะนิชนชัย (2540) นิยามว่า การสังคมสงเคราะห์ชุมชนเป็นรูปแบบและวิธีการให้ความช่วยเหลือชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน เป็นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนด้วยกิจกรรมหลากหลายด้าน เพื่อตอบสนองตามลักษณะปัญหาความต้องการของชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของชุมชน การระดมทรัพยากรในสังคมมาสนับสนุนและการทำงานแบบสหวิชาการ ดังนั้น รูปแบบปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน จึงครอบคลุมทั้งการพัฒนาชุมชน การวางแผนทางสังคม และการปฏิบัติการทางสังคม

สายจิตร สิงหนณี (2541) ให้ความหมายคำที่มีความหมายใกล้เคียงคือ งานสังคมสงเคราะห์ระดับชุมชน (Community Work) ว่า หมายถึง กระบวนการในการที่จะกระตุ้นและส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความคิดวิเคราะห์ พิจารณา (ประเมินผล) วางแผน และร่วมมือกันดำเนินงานเพื่อให้ชุมชนของตนได้มีบริการ สวัสดิการ สันทนาการ และประชาชนมีสุขภาพดีตามประสงค์

พิทยา ว่องกุล (2543) เชื่อมโยงสู่พื้นฐานของระบบสวัสดิการในสังคมไทย โดยระบุว่า ย้อนไปนับร้อยๆปี ที่สังคมไทยในอดีตมีระบบการจัดการทางสังคมที่ คนเฒ่าแก่ ผู้ตกทุกข์ได้ยาก จะได้รับการดูแลด้วยความเอื้ออาทร โดยกระบวนการทางสังคมที่มีพื้นฐานมาจาก ความเชื่อ ศาสนคติ ค่านิยม หลักศาสนา กฎหมาย ระบบการแพทย์แผนโบราณ วิถีชีวิต ระบบการผลิต ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมแนวนอนของคนไทย กระบวนการสร้างคุณธรรมในสังคม รวมทั้งความอุดมสมบูรณ์ของสภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งหลอมรวมกันเป็นหลักประชาสวัสดิการที่ดีที่สุด มีคุณค่า และประสิทธิภาพสูงกว่ารัฐสวัสดิการใดๆในปัจจุบัน อันเป็นระบบคตินำเข้าจากประเทศตะวันตกวิถีชีวิตแบบพึ่งพากัน ความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติและพวกพ้อง ความเป็นในชุมชนหรือท้องถิ่นเดียวกัน กลายเป็นประเพณีลงแขกในการทำนาหรือการเกษตร ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างบ้าน สร้างวัดวา สาธารณสมบัติ ร่วมกันต่อสู้เผด็จกษัตริย์และช่วยเหลืแบ่งปันกันยามทุกข์ยากเดือดร้อน (พิทยา ว่องกุล, 2543) แม้ ปัจจุบันนี้ ระบบประชาสวัสดิการแบบเดิมจะถูกทำลายไปแทบหมดสิ้นเมื่อการขยายตัวของระบบทุนนิยมในสังคมไทย แพร่กว้างขวางและลึกซึ้งในสังคมไทยยุคใหม่โลกทัศน์และค่านิยมตะวันตกจึงเข้ามาครอบงำจิตสำนึก ปัญญาชนหรือชนชั้นกลางโดยปริยาย แม้แต่ความคิดนำเข้า เรื่อง สวัสดิการสังคมที่จัดโดยรัฐ หรือรัฐสวัสดิการ ซึ่ง นักการเมือง ข้าราชการและนักวิชาการบางท่านได้นำเสนอเป็นนโยบายของ

รัฐบาลมานาน แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ (พิทยา ว่องกุล. 2543) ภายใต้อความพยายามในการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวมอย่างยั่งยืนโดยชุมชนเองนั้นผู้นำชุมชนยอมรับว่า การสร้างกองทุนสวัสดิการชุมชน หรือระบบสวัสดิการชุมชนด้วยตนเองเป็นยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี ที่ดึงดูดสมาชิกในชุมชนให้เกาะเกี่ยวรวมพลังกันอย่างเหนียวแน่น และสร้างความมั่นคงให้แก่ตนเอง เหตุนี้การสร้างระบบสวัสดิการชุมชน จึงได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งในกฎหมายข้อของการสร้างชุมชนแบบองค์รวมสมัยใหม่ที่ยั่งยืน ระบบสวัสดิการชุมชนนี้ เกิดขึ้นโดยชุมชน บริหารจัดการโดยชุมชน และสมาชิกชุมชนเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ ดังนั้น ระบบสวัสดิการชุมชนย่อมมีเนื้อแท้ที่เป็นการจัดระบบสวัสดิการของภาคประชาชน ที่เรียกว่า ประชาสวัสดิการแบบใหม่ ซึ่งมีความแตกต่างจากประชาสวัสดิการที่เป็นกระบวนการทางสังคมแบบเดิมที่ถูกระบบสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ทำลายไป นั่นเอง (พิทยา ว่องกุล. 2543)

ชูพนิจ เกษมณี และคณะ (2545) กล่าวว่า การจัดสวัสดิการโดยรัฐที่แบกภาระทั้งหมดก็ต้องประสบปัญหาหนักหลังวิกฤติเศรษฐกิจโลกโดยทั่วหน้าทั้งรัฐในหมู่ประเทศสแกนดิเนเวียและญี่ปุ่นเองก็ตามล้วนได้รับผลกระทบทั้งสิ้น รวมทั้งการจัดสวัสดิการโดยภาครัฐก็เอกชนที่มุ่งแสวงกำไรในระบบทุนนิยมเสรีด้วยเช่นกันแนวความคิดในการสนับสนุนให้องค์กรภาคประชาชนในระดับรากหญ้าเข้ามามีส่วนดำเนินการด้านสวัสดิการชุมชน ในมิติของ “ประชาสวัสดิการ” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการ SIF Menu 5 จึงมีลักษณะท้าทายทั้งในเชิงแนวคิดและวิธีการปฏิบัติ

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (2544) ขยายความเพิ่มเติมว่า ประชาสวัสดิการหรือการจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชนจึงนับเป็นมิติใหม่ในบริบทการพัฒนาว่าด้วยการจัดกระบวนการสวัสดิการสังคม ในความมุ่งเน้นขอบเขตของชุมชนชน ที่ควรค่าแก่การศึกษาทำความเข้าใจถึงความหมายสำคัญของการจัดสวัสดิการสังคม โดยชุมชน หรือ การที่คนจน หรือประชาชน จะจัดกระบวนการดูแล ชีวิตความเป็นอยู่คนที่จนกว่า หรือเสมอตน ด้วยขบวนการของชุมชน หรือ ขบวนการประชาชน อย่างเอื้ออาทรต่อกัน หรือ อาจเรียกได้ว่า “ประชาสวัสดิการ” นั้นใช้จะริเริ่มดำเนินการในยุคนี้ แต่มีพัฒนาการยาวนานมาเนื้อแท้แห่งสังคมไทยอย่างยาวนาน (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. 2544)

เอนก นาคะบุตร (2545) กล่าวว่า จากประสบการณ์กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม เราให้ชุมชนคิดค้นระบบการดูแลซึ่งกันและกันในระยะยาวว่า ชุมชนต่างๆและเครือข่ายที่มีอยู่จะสามารถคิดค้นการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง หลังจากงบประมาณก้อนนี้ของรัฐบาลหมดไป จะให้ยั่งยืนได้อย่างไร ทำให้เกิดการคิดค้นระบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่จะดูแลกันในระยะยาว มีการกำหนดให้คืนเงินกลับมาคิดดอกเบี้ยกันบ้าง หรือให้ทำงานช่วยเหลือคนอื่นบ้าง

ชูพนิจ เกษมณี และพรพิมล โรจนโพธิ์ (2545) ขยายความว่า โครงการเมนู 5 (โครงการจัดสวัสดิการเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบากในภาวะวิกฤติ โดยเครือข่ายองค์กรชุมชน) จัดได้ว่าเป็นความคิดริเริ่มใหม่ที่เน้นให้องค์กรชุมชนเป็นตัวจักรในการดำเนินการด้านสวัสดิการแก่ชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือ ภาวการณ์ร่วมมือในชุมชนท้องถิ่นทั้งหน่วยราชการ หน่วยการปกครองท้องถิ่น ภาคประชาสังคม มีเป้าหมายพื้นที่ยากจน พื้นที่ประสบภัยและมีภาวะว่างงานอันเป็นผลเนื่องมาจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจสังคมทั้งในเมืองและชนบท มีคนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ คนว่างงาน ผู้ไม่มีรายได้ หรือรายได้ต่ำ เกษตรกร และคนยากจนที่เดือดร้อน เด็กเร่ร่อน เด็กด้อยโอกาส เด็กไม่มีคนดูแล เด็กที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน สตรีและหญิงหม้ายที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติ ผู้ป่วยเอดส์ ที่ขาดผู้ดูแล คนชราที่ถูกทอดทิ้ง คนพิการที่ขาดคนดูแล และอื่น ๆ ตามที่ชุมชน เครือข่าย ระบุ

ตอนที่ 4 รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

รายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนสามารถจำแนกได้ดังนี้

ตัวอย่างรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

1. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิตบ้านน้ำขาว อำเภอนะบะ จังหวัดสงขลา ครอบคลุม ๕ ตำบล

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิตนั้น มีหลักการว่ากำไรของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์นั้น ครึ่งหนึ่งจะจัดสรรเป็นเงินปันผลแก่สมาชิก อีกครึ่งหนึ่งนำเข้ากองทุนสวัสดิการ แต่เงินที่นำเข้ากองทุนสวัสดิการนั้นคิดตามสัดส่วนของสัจจะของสมาชิกแต่ละราย คือ ถ้าใครมีเงินออมมากย่อมมีส่วนในเงินกองทุนสวัสดิการมาก

กลุ่มออมทรัพย์ของที่จะใช้เงื่อนไขการออมทรัพย์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพื่อให้คนลดความฟุ่มเฟือย รู้จักเก็บออม ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดยสร้างแรงจูงใจโดยการให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ ค่ารักษาพยาบาล สวัสดิการอื่น ๆ เพื่อจูงใจให้คนร่วมกันออม

การบริหารและการจัดการของกลุ่มนี้ไม่ได้กำหนดแบบแผนแน่นอนตายตัว มีลักษณะยืดหยุ่นสูง ปรับไปตามสภาพเงื่อนไข เปลี่ยนแปลงได้ง่าย ไม่ค่อยมีข้อจำกัด กิจกรรมที่กลุ่มออมทรัพย์ทำในเริ่มแรกคือ ระดมเงินออม ปล่อยเงินกู้ และนำกำไรมาจัดสวัสดิการ ซึ่งกลุ่มบ้านน้ำขาวจะเน้นการสร้างกองทุนสวัสดิการ ซึ่งสร้างมาจากกำไรจากการปล่อยกู้มาจัดตั้งขึ้น จึงทำให้กลุ่มบ้านน้ำขาวมีกองทุนสวัสดิการใหญ่กว่าขนาดกองทุนเงินออมสัจจะ กลุ่มออมทรัพย์บ้านน้ำขาวจึงเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการจัดสวัสดิการชุมชน

สวัสดิการของบ้านน้ำขาวจะเน้นไปที่การดูแลชีวิตและสุขภาพเป็นสำคัญ ซึ่งสมาชิกกลุ่มนี้สามารถเบิกสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลได้สูงกว่ามาตรฐานของสำนักงานประกันสังคมตามระยะเวลาของการเป็นสมาชิก นอกจากนี้ก็มีเงินช่วยค่าทำศพ เงินทุนการศึกษาเด็กและเยาวชน

รูปแบบของกลุ่มนี้จะเน้นที่การออมเพื่อการจัดสวัสดิการ และเป็นสวัสดิการที่เน้นในเรื่องของการดูแลสุขภาพเป็นสำคัญ แต่ไม่เน้นที่การขยายกองทุนเงินออม เนื่องจากบ้านน้ำขาวเป็นที่ที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ทุกครัวเรือนอยู่ในระดับพอมีพอกิน การมีระบบสวัสดิการชุมชนจึงช่วยให้มีหลักและกันด้านสุขภาพที่ดีขึ้น

กองทุนสัจจะวันละบาทที่ ต.น้ำขาว อ.จะนะ จ.สงขลา เริ่มจัดตั้งกองทุนสวัสดิการภาคประชาชน เมื่อ 1 เมษายน 2548 ปัจจุบันมีสมาชิก 40,000 คน ซึ่งเงินที่จะนำมาออมสัจจะวันละบาทนี้จะใช้หลักการลดรายจ่าย มิใช่เพิ่มรายได้ โดยเงินนี้จะนำไปฝากกับคณะกรรมการกลุ่มย่อย ซึ่งแต่ละกลุ่มจะต้องคัดเลือกตัวแทนขึ้นมาเพื่อเป็นคณะกรรมการร่วมกันบริหารกองทุนและทำหน้าที่ในการรวบรวมเงินออมจากแต่ละกลุ่มย่อยมาส่งที่กองทุน

ในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการภาคประชาชน จะมีการจัดสรรเงินออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 จำนวนร้อยละ 20 นำมาเป็นกองทุนกลางเพื่อใช้ในการบริหารจัดการ

ส่วนที่ 2 จำนวนร้อยละ 30 จะเวียนให้สมาชิกกู้ยืมทำวิสาหกิจชุมชน ลงทุนประกอบอาชีพ ที่ไม่เอาเปรียบสังคมและสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 จำนวนร้อยละ 50 จ่ายสวัสดิการให้กับสมาชิก 9 เรื่อง คือ

- 1) เงินช่วยเหลือคลอดบุตร
- 2) ค่ารักษาพยาบาล
- 3) ทุนการศึกษา
- 4) ช่วยค่าทำศพ
- 5) ช่วยเหลือคนด้อยโอกาส
- 6) สวัสดิการผู้นำคนทำงาน
- 7) สวัสดิการเงินกู้
- 8) สวัสดิการเงินฝาก
- 9) บำนาญผู้สูงอายุ

2. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต พระอาจารย์สุบินปณีโต จังหวัดตราด

กลุ่มของพระอาจารย์สุบินจะเน้นเรื่องการประยุกต์หลักธรรมมาสู่การปฏิบัติมากกว่าการเรียนรู้เพียงตัวหลักธรรมเอง และยังมีเรื่องของความจำเป็นที่จะต้องใช้ “เงิน” เป็นสื่อกลางในการยึดโยงชาวบ้านให้เขามาร่วมกันได้อย่างต่อเนื่อง และเกิดกระบวนการ คิดเป็น ทำเป็นเพื่อแก้ปัญหา

กลุ่มนี้มีหลักสำคัญในการดำเนินงานของกลุ่ม คือ “การมีส่วนร่วม” หรือการสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกัน เนื่องจากพระอาจารย์สุบิน ก็ได้้นำแนวคิดเรื่องการจัดสวัสดิการของครูชบ ยอดแก้ว มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ แต่ก็เพื่อในเรื่องของหลักธรรมคุณธรรมเข้าไป ดังนั้นการจัดสวัสดิการ จึงมีรูปแบบ ที่เป็นการแบ่งปันผลประโยชน์ เป็น 2 ประเภท คือ การแบ่งปันผล และแบ่งเงินสวัสดิการอย่างละ ร้อยละ 50 โดยจะเป็นเรื่องของการกู้ยืม และสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล

กลุ่มนี้ได้แบ่งประเภทของสวัสดิการออกเป็น 2 ประเภท คือ

- สวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกเสียชีวิต ในระยะแรกช่วยให้สมาชิกทุกรุ่นเท่ากันหมด
- สวัสดิการช่วยค่ารักษาพยาบาล จ่ายให้แก่ผู้ที่เป็นสมาชิกรับ 12 เดือน ทั้งคนไข้นอกและคนไข้ในที่ใช้บริการโรงพยาบาลรัฐ รวมทั้งคลินิกเอกชนด้วย โดยสมาชิกจะต้องนำใบเสร็จค่ารักษาพยาบาลมาประกอบ และสามารถเบิกได้ในอัตราที่กำหนดไว้ตามรุ่นของสมาชิก

เงินที่ใช้เพื่อการจัดสวัสดิการนี้ก็มาจากผลประโยชน์ที่เกิดจากสมาชิกกู้ยืม แล้วนำมาจัดสรรเป็นเงินปันผลร้อยละ 50 และอีกร้อยละ 50 ก็เป็นเงินกองทุนสวัสดิการ กลุ่มนี้ก็มีรูปแบบการดำเนินการเหมือนกับกลุ่มออมทรัพย์ของครูชบ แต่จะเป็นการปลูกฝังคุณธรรมเข้าไปด้วยและวิธีการที่ใช้ก็จัดให้เข้ากับลักษณะของชุมชน

3. เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชน จังหวัดลำปาง คุณสามารถ พุทธา

จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นองค์กรกลางในการรวมทุนชุมชนอย่างเป็นองค์กรร่วมโดยเน้นการจัดการอย่างเป็นระบบสู่มิติของการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน สร้างความเอื้ออาทรเกื้อกูลกันของสมาชิก ครอบครัว สังคม ชุมชน และท้องถิ่น เป็นการออมวันละบาท สร้างกองทุนสวัสดิการชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งพาตนเองอย่างมีศักดิ์ศรีบนพื้นฐานการเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างโอกาส สร้างศรัทธา พัฒนาคุณภาพชีวิต พิชิตความยากจน และชุมชนมีสวัสดิการ เครือข่ายนี้จะมีรูปแบบเป็นการออมวันละบาท เรียกว่า กองทุนสวัสดิการชุมชนวันละ 1 บาท โดยใช้วิธีการที่สมาชิกจะร่วมกันระดับทุนโดยการสทบทย่างสม่ำเสมอ และจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งทุนในที่นี้อาจจะหมายถึง แรงงาน ภูมิปัญญา ทรัพยากร หรือเงินก็ได้ ซึ่งจะใช้มูลค่าเพียงวันละ 1 บาท เมื่อรวมกันแล้วจะต้องมีกลไกการทำงานและการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อดูแลให้

สวัสดิการกับสมาชิก เรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย ตลอดจนใช้เป็นทุนในการพัฒนาชุมชนทุกรูปแบบ เป็นการช่วยบรรเทาความเดือนร้อน และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างทั่วถึงที่ สมาชิกจะได้รับค่าทำขวัญละ 500 บาท มารดา ที่เป็นสมาชิกจะได้รับเงินสวัสดิการเยี่ยมไข้สงเคราะห์คนละ 100 บาท แต่ไม่เกิน 500 บาท/ครั้ง สมาชิกผู้สูงอายุ สมาชิกที่เจ็บป่วย กรณีที่เสียชีวิต ผู้พิการ ทุพพลภาพ หรือติดเชื้อมเอดส์ และผู้ด้อยโอกาส ทุนเพื่อการศึกษา สวัสดิการคนทำงาน สวัสดิการเงินสะสม หุ่น และสวัสดิการเงินกู้

กองทุนสวัสดิการของกลุ่มนี้จะเป็นรูปแบบที่เป็นการออมแบบรายวัน เพื่อมาใช้ในการจัดสวัสดิการ และใช้วิธีการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

4. กองทุนสวัสดิการชาวบ้านบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา

กองทุนสวัสดิการชาวบ้านตำบลบางทองจัดตั้งเมื่อปีพ.ศ. 2526 และได้มีการสานต่อตั้งแต่ปีพ.ศ. 2535 จนถึงปัจจุบัน

ตำบลบางทองประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน มีครัวเรือนทั้งหมด 1,357 ครัวเรือนหรือ 5,075 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนยาง สวนปาล์ม สวนผลไม้ เลี้ยงสัตว์ และค้าขาย ชุมชนอยู่ไกลจากเมือง การเดินทางไม่ค่อยสะดวก จึงเป็นแรงผลักดันให้คนในชุมชนต้องพึ่งตนเองเป็นหลักด้วยการรวมกลุ่มรวมทุนต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์มีอยู่ในทุกหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละกลุ่มมีการเติบโตอย่างดีมีการปันผลกำไรคืน และจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ที่เห็นเป็นรูปธรรม คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 กลุ่มออมทรัพย์ได้จัดทำกองทุนฌาปนกิจควบคู่ไปด้วย ต่อมาเมื่อปีพ.ศ. 2543 ได้ขยายกิจกรรมจัดตั้งกองทุนสาธารณะหรือกองทุนสวัสดิการเพื่อดูแลสมาชิก คนจน และคนด้อยโอกาส ซึ่งมีอยู่ประมาณ 680 คน โดยใช้เงิน 10 % ของกำไรสุทธิมาดำเนินการ แต่ละกลุ่มจะจัดสวัสดิการแตกต่างกันไปตามปัญหาและความต้องการของสมาชิก ดังตัวอย่างเช่น

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หมู่ที่ 2 มีเงินทุนหมุนเวียนทั้งหมด 17,988,739 บาท (ณ ธันวาคม พ.ศ. 2548) ได้นำดอกผลกำไรมาจัดสวัสดิการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ให้ทั้งคนที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาสอยู่จำนวน 10 คน ได้แก่ คนพิการ 3 คน เด็กกำพร้าและยากจนได้รับทุนการศึกษา 2 คน และผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง 3 คนโดยช่วยเหลือทุกเดือน และในรอบ 3 เดือน กลุ่มจะพิจารณาว่าจะช่วยเหลือใครหมุนเวียนกันไป

จากกองทุนสวัสดิการที่กระจายอยู่ในชุมชน ได้นำมาสู่การจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการระดับตำบลขึ้น ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2548 เปิดรับสมาชิกออมปีละ 400 บาท มีสมาชิก 200 ราย มีเงินทุน 82,400 บาท ปัจจุบันเพิ่มเป็น 420 ราย มีเงินทุน 168,000 บาท ได้รับเงินสมทบจากอบต. 20,000 บาท และศตจ.ปชช. 50,000 บาท เมื่อจ่ายสวัสดิการให้กับสมาชิกแล้ว ปัจจุบันมีเงินทุนอยู่

270,952 บาท (ณ มกราคม พ.ศ. 2549) สมาชิกที่ได้รับประโยชน์ครอบคลุมคนจนในชุมชน และผู้ที่ไปจดทะเบียนคนจน 150 ราย กองทุนฯ ได้จัดสวัสดิการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และเบี้ยบำนาญผู้สูงอายุ รวมถึงการจัดกองทุนช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนชรา และผู้ด้อยโอกาส

นอกจากนี้ตำบลบางทองยังมีสหกรณ์ กองทุนสวนยางบ้านบางทอง กลุ่มทำเครื่องแกง น้ำพริก และกลุ่มน้ำดื่ม “ทิพย์บางทอง” ซึ่งเป็นแหล่งสร้างอาชีพเสริมเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายของชุมชน ดอกผลกำไรที่ได้นำมาจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชนอีกทางหนึ่ง ทำให้คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพราะการรวมทุน รวมใจร่วมกันของคนในชุมชน จึงถือว่ามีความทุนชุมชนที่ดี

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบางทอง มีเป้าหมายว่าภายใน 3 ปี จะขยายสมาชิกเพิ่มขึ้นให้ถึง 1,000 ราย (อย่างน้อยครอบครัวละ 1 คน) ซึ่ง อบต. ก็มีแผนสนับสนุนอยู่ นอกจากนี้ อบจ. ยังมีแผนการจัดการกองทุนสวัสดิการระดับจังหวัด เพื่อดูแลสนับสนุนกองทุนสวัสดิการตำบลให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด โดยจัดสรรงบประมาณปีละ 1 ล้านบาท เป็นเวลา 3 ปี จังหวัดพังงาจึงเป็นแบบอย่างของการขยายแนวคิดกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับจังหวัด

5. กองทุนสวัสดิการออมทรัพย์ โครงการพัฒนาชีวิตและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง

เริ่มจัดตั้งเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2542 ปัจจุบันมีกลุ่มออมทรัพย์ทั้งหมดรวม 20 กลุ่ม โดยมีแนวคิด “ออมวันละบาทเพื่อสวัสดิการชุมชน” เป็นการปรับฐานคิดจากการออมเพื่อผู้ คู่ การออมเพื่อให้ เพื่อเป็น นวัตกรรมใหม่ของการออม

หลักการสำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาท คือ ทำอย่างไรให้ชุมชนมีการรวมทุนกันอย่างเป็นองค์กรรวมและเป็นระบบ มีการช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน นำไปสู่การจัดสวัสดิการภาคประชาชนได้ตามความต้องการของสมาชิกอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และต้องให้เห็นว่าเรื่องสวัสดิการเป็นเรื่องของทุกคน ในการให้สิทธิประโยชน์ด้านสวัสดิการกับสมาชิกทุกคน ภายใต้หลักการนี้สมาชิกจะต้องมีการออมอย่างสม่ำเสมอวันละบาท โดยต้องออมสมทบติดต่อกันอย่างน้อย 90 วันจึงจะมีสิทธิได้รับสวัสดิการ

การจัดการกองทุน โดยจะนำเงินที่สมาชิกออมมาแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ร้อยละ 50 นำมาจ่ายเป็นสวัสดิการแก่สมาชิก ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นทุนการศึกษา ช่วยเหลือผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และสวัสดิการคนทำงาน

ส่วนที่ 2 ร้อยละ 30 เป็นกองทุนโครงการชีวิตเพื่อสาธารณะ ช่วยแก้ปัญหาสมาชิกในชุมชนและปัญหาชุมชน โดยภาพรวม

ส่วนที่ 3 ร้อยละ 20 นำไปสมทบเป็นกองทุนกลางระดับเครือข่าย เพื่อเป็นทุนเสริมสภาพคล่องสมทบโครงการชีวิตเพื่อสาธารณะ กรณีที่จำเป็นแต่เงินไม่พอ

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ กรณีศึกษาอำเภอน้ำปาด จังหวัดอุดรดิษฐ์คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้างานวิจัย ที่มีผู้ศึกษาไว้ในหัวข้อและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงถึงได้ ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายละเอียดเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถจำแนกได้ดังนี้

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2538) รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท ผลการวิจัยพบว่าชนบทจะพึ่งตนเองได้ขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ ประการแรกเป็นปัจจัยภายในชนบทโดยเห็นว่าหมู่บ้านเป็นหน่วยเล็กที่สุด แต่สำคัญที่สุด หากสามารถพึ่งตนเองได้และพัฒนามีผลให้ชนบทในระดับต่างๆ สูงขึ้น คือระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค จนกระทั่งระดับประเทศ สามารถพึ่งตนเองได้ในท่ามกลางกระแสการพัฒนา ประการที่สอง ปัจจัยภายนอกชนบท ซึ่งก็คือองค์กรของภาครัฐและเอกชนนอกชนบท องค์กรเหล่านี้มีบทบาทและอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงชนบท ซึ่งหากจะให้ชนบทดำรงอยู่ได้อย่างพึ่งตนเองและพัฒนานั้น ต้องให้การสนับสนุนในลักษณะที่เกื้อกูล

สันติสุข เทศประสิทธิ์ (2534) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทองค์กรประชาชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชนบท ศึกษากรณีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคันทา พบว่า การปรับเปลี่ยนแนวคิดของกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านสามารถทำให้กลุ่มมีความก้าวหน้า กิจกรรมขยายผลต่างๆ ของกลุ่มมีลักษณะครบวงจรและขยายแนวคิดกลุ่มเป็นเครือข่ายสู่ชุมชนใกล้เคียง โดยกลุ่มมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท และเปลี่ยนวิธีการผลิต จากการผลิตเพื่อยู่เพื่อกินไปสู่การผลิตเพื่อขายมากขึ้น

วิษดา ตรีระแพทย์ (2541) ศึกษาเรื่องการนำนโยบายถ่ายโอนงานด้านสวัสดิการสังคมสู่การปฏิบัติงานขององค์กรบริหารส่วนตำบล ภาพรวมของการศึกษา แสดงผลว่า ในปัจจุบันองค์กรบริหารส่วนตำบล มีความพร้อมไม่เพียงพอที่จะนำนโยบายถ่ายโอนงานด้านสวัสดิการสังคมไปปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชนและองค์กรทุกฝ่ายในสังคม ให้การสนับสนุนทรัพยากรด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการขององค์กรการบริหารส่วนควรมีการเพิ่มพูน ความรู้ ทักษะและเทคนิคการปฏิบัติงานด้าน

สวัสดิการสังคมให้มากขึ้นเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานทุกขั้นตอนให้มากขึ้น

ปรีดีธาดา กัลยาศิริ (2541) ศึกษาเรื่อง บทบาทกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาเพื่อประชาชนในท้องถิ่น ตามความคิดเห็นของสมาชิกและไม่ใช่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ผลการศึกษาปรากฏว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงของกลุ่มออมทรัพย์ในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาตามความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์อยู่ในระดับน้อย ในขณะที่บทบาทที่คาดหวังให้กลุ่มออมทรัพย์ปฏิบัติงานด้านนี้อยู่ในระดับมาก สำหรับปัญหา/อุปสรรคในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาเพื่อประชาชนในท้องถิ่นของกลุ่มออมทรัพย์ตามความเห็นของสมาชิกและไม่ใช่สมาชิกเห็นว่ามีปัญหาอยู่ในระดับน้อย จากผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงได้เสนอแนะแนวทางให้กลุ่มออมทรัพย์ มีบทบาทมากขึ้นในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา เช่น การตั้งกลุ่มเยาวชน ส่งเสริมให้ กรรมการกลุ่มมีความรู้เพิ่มขึ้น การสร้างเครือข่าย จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาเพื่อประชาชนในท้องถิ่นให้กับกลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรท้องถิ่นอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพตรงตามความต้องการ ชุมชน นอกจากนี้ ได้มีข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน ที่จะส่งเสริมบทบาทองค์กร ท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา เช่น การเปิดเวทีชาวบ้าน สนับสนุนด้านงบประมาณ รวมถึงข้อเสนอแนะต่อบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา เช่น บทบาทในฐานะผู้ประสาน งานระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชน การทำงานในลักษณะสหวิชาชีพ เป็นต้น

สุทิน อ่อนอุปถ (2541) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุใน เขตชนบทจังหวัดชัยภูมิ ผลการศึกษารูปได้ดังนี้คือระดับความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตชนบท จังหวัดชัยภูมิรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกพิจารณาถึง ระดับความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในแต่ละด้าน พบว่า บริการด้านสุขภาพอนามัย บริการด้านการจัดการศึกษาบริการด้าน การจัดที่อยู่อาศัย และบริการด้านการส่งเสริมอาชีพและความมั่นคงของรายได้ อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ในด้านปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตชนบทจังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วยการศึกษาและอาชีพหลัก ปัจจัยด้านครอบครัว ประกอบด้วย ลักษณะโครงสร้างครอบครัว การดูแลของครอบครัว และสัมพันธภาพ ในครอบครัว ปัจจัยด้านภาวะสุขภาพ ประกอบด้วย ภาวะสุขภาพจิต และปัจจัย ทางสังคม ประกอบด้วยแรงสนับสนุนทางสังคมที่เป็นนามธรรม ซึ่งเมื่อปัจจัยดังกล่าวเปลี่ยนแปลง ระดับความต้องการบริการ สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุจะเปลี่ยนแปลงด้วย และปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ

ในเขตชนบท จังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วย การดูแลของครอบครัว ภาวะสุขภาพจิต แรงสนับสนุนทางสังคมที่เป็นนามธรรมแรงสนับสนุนทางสังคม ที่เป็นรูปธรรม เพศหญิง และไม่มีอาชีพหลัก

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (2545) บทเรียนและองค์ความรู้ (ชุดที่ 1) เรื่องการจัดสวัสดิการชุมชน โดยเครือข่ายองค์กรชุมชน; ชุมชน ดูแลกันเองอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนโดยเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ปรากฏผลเป็นรูปธรรมจากการปฏิบัติการจริงในโครงการ SIF Menu 5 ที่ดำเนินการบนพื้นฐานทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมค้นพบคุณค่าใหม่ในมิติแห่งจิตวิญญาณ เกิดการฟื้นฟูคุณค่าทางจิตใจ ในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนด้วยความเอื้ออาทร มีการนำวัฒนธรรม จารีต หลักธรรมคำสอนทางศาสนา และคุณค่าดั้งเดิมทางสังคมมาประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลือผู้ยากลำบาก เกิดการพัฒนาศักยภาพชุมชนเข้มแข็ง มีเป้าหมายที่มุ่งหวังในการสร้างชุมชนที่มีสวัสดิการและสวัสดิภาพ ให้แก่สมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย ยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตสู่ชีวิตที่ดี และชีวิตที่งาม มีการเรียนรู้ในระหว่างการ ดำเนินการ (Learning by Doing) ถึงปัจจัยความสำเร็จประการแรก คือ การเข้าถึงทุนของผู้ด้อยโอกาสการเข้าถึงผู้ด้อยโอกาสของแหล่งทุน โดย กระบวนการเครือข่ายและอาสาสมัคร กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการกำหนดเกณฑ์ผู้รับประโยชน์ หรือ เกณฑ์ “คนจน” กระบวนการควบคุมทางสังคม การจัดกลไกดำเนินงานที่ประกอบด้วยกลไกเครือข่าย/กลไกภายในชุมชน และกลไกการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน/กลไกพี่เลี้ยง กระบวนการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน ได้แก่การจัดการการช่วยเหลือผู้รับประโยชน์ การจัดการเงินทุนสนับสนุน (Financial Management) ซึ่ง มี 6 รูปแบบหลัก และการจัดการเงินทุนหมุนเวียน การศึกษาทั้งหมดนี้ นำสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายคือ ข้อเสนอว่าด้วยกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา เกี่ยวกับ “คนจน” ว่าที่แท้คือผู้ถูกทำให้จน “ผู้ด้อยโอกาส” ที่แท้จริงคือผู้ขาดโอกาส จึงควรพิจารณาเรื่องโอกาสในการกำหนดและจัดการตนเองของชุมชนใหม่ ในทิศทางการพึ่งตนเองของชุมชน และการจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชนเองด้วย ข้อเสนอว่าด้วยโครงสร้าง คือ “พระราชรัฐสวัสดิการ” ที่รัฐ ดำเนินการสวัสดิการในระดับ “มหภาค” และชุมชน ดำเนินการในระดับ “จุลภาค” ในระดับชุมชนท้องถิ่น ข้อเสนอในกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนที่พึงประกันการกินอยู่ได้อย่างครบวงจร กระบวนการระดมการมีส่วนร่วมทุกกลุ่มฝ่ายและข้อเสนอในเชิงการจัดการที่รัฐควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดสวัสดิการชุมชนโดยตรง และจัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการสนับสนุนการจัดการของชุมชน และประสานการจัดการเรียนรู้ เชื่อมโยงเครือข่ายสวัสดิการชุมชนทั่วประเทศ

ศุลยวัตร พานิชเจริญ และ สมนึก เบญจวิทย์ธรรม (2545) ศึกษาเรื่อง การถอดบทเรียนโครงการจัดสวัสดิการเร่งด่วน โดยเครือข่ายองค์กรชุมชน ภาคเหนือ ค้นพบว่า เครือข่ายองค์กรชุมชนภาคเหนือ เน้นการจัดสวัสดิการชุมชนด้วยคุณค่าทางจิตใจ ยึดหลักธรรมคำสอนทางศาสนา

เป็นหลักปฏิบัติ เน้นความรัก ความเอื้ออาทร มีเมตตาธรรม ช่วยเหลือแบ่งปันกันและกัน ร่วมกันเรียนรู้ให้โอกาสผู้ด้อยโอกาสได้แสดงศักยภาพ กำหนดตนเอง และได้รับการยอมรับจากชุมชนโดยกระบวนการบริหารจัดการโดยธรรมชาติของเครือข่าย ร่วมกำหนดกฎเกณฑ์ร่วมกับชุมชน การทำงานเป็นกลุ่ม นำแบบรวมหมู่ มีความสามารถในการประสานกับภาคความร่วมมือในพื้นที่ทั้งส่วนราชการ และองค์กรพัฒนาเอกชน จัดกลไกสนับสนุนจากภายนอกในรูปแบบพี่เลี้ยง กลไกการดำเนินงานด้วยระบบอาสาสมัคร จัดรูปแบบการจัดการเงินทุนหมุนเวียนภายในชุมชน และมีข้อเสนอให้จัดระบบการจักสวัสดิการชุมชนแนวใหม่ โดยรัฐสนับสนุนงบประมาณให้แก่เครือข่ายองค์กรชุมชนและชุมชน บริหารจัดการ ดูแลกันเองโดยตรง

วารุณี พูลศิลป์ (2545) ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนและทุนสวัสดิการเพื่อการเกื้อหนุนในชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา เครือข่ายชุมชนนุสพพันธ์สหกรณ์ภาคอีสานเขต 2 อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย พบว่า เครือข่ายชุมชนนุสพพันธ์ฯ เสนอจัดสวัสดิการแก่สมาชิกมาก่อนในรูปแบบกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 แต่ขาดสภาพคล่องในระยะหลัง จนมีโครงการ SIF Menu 5 เข้ามาสนับสนุนกองทุนหมุนเวียนทำให้เกิดแรงกระตุ้นในชุมชนให้จัดกระบวนการบริหารจัดการกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ขึ้นใหม่ เพื่อจัดสวัสดิการโดยเน้นรูปแบบกองทุนหมุนเวียนซึ่งมีความยั่งยืนกว่าเดิม

อดิศร สุนทรลักษณ์ (2545) ศึกษาเรื่อง การล้มแล้วลุกในกระบวนการพัฒนา กรณีศึกษา เครือข่ายฟื้นฟูชีวิตชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทอน อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดหนองคาย พบว่า โครงสร้างการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในลักษณะการรวมศูนย์การบริหารที่ศูนย์กลางไม่กระจายอำนาจ และดำเนินกิจกรรมการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียน ที่ไม่สอดคล้องกับกิจกรรมร่วมเดิมในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนำไปสู่ความผิดพลาดและ “ล้ม” ของโครงการระยะแรก และ ปัจจัยความมุ่มมั่นในเจตนารมณ์ความต้องการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ยากลำบากในชุมชนการสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ร่วมกันของเครือข่ายและชุมชน การจัดกิจกรรมช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายให้สอดคล้องกับความรู้ในการจัดการของชุมชน เช่น สนับสนุนการทำวนเกษตร ฯลฯ และการแสวงหาความช่วยเหลือจากที่ปรึกษาภายนอก เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชน “ลุก” ขึ้นใหม่ได้

ศรีไพร บุญสังข์ และคณะ (2545) ศึกษาเรื่อง การจัดการกองทุนเพื่อเกื้อหนุนสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษา: เครือข่ายองค์กรการเงินจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษามีข้อค้นพบ คือ

1. การดำเนินงานกิจกรรมเพื่อการจัดสวัสดิการเร่งด่วน ให้กับสมาชิกของเครือข่ายฯ ทำให้สมาชิกของเครือข่ายฯ มีการเชื่อถือในการรวมกลุ่มกันจะทำให้มีประโยชน์ และได้รับความช่วยเหลือ ทำให้เกิดการขยายตัวของสมาชิกและการเติบโตใหญ่ของเครือข่ายฯ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

2. พลังแกนนำที่เป็นเพศหญิง ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานและการบริหารจัดการ ทำให้กิจกรรมสามารถบรรลุเป้าหมายของการจัดสวัสดิการชุมชนและเป้าประสงค์ของเครือข่ายได้ตามที่มุ่งหวัง

3. รูปแบบการจัดการเงินทุนหมุนเวียน ทำให้เกิดความต่อเนื่อง และขยายผลการช่วยเหลือสมาชิกเพิ่มขึ้นจนยกระดับพัฒนาเครือข่ายฯสู่การจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดได้

4. โดยมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนบรรลุเป้าหมาย คือ หนึ่ง บทบาทสนับสนุนของที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง สอง ความสามารถในการประสานทรัพยากรภายนอกของเครือข่ายฯ และ สาม บทบาทสตรีในการหนุนเสริมการบริหารจัดการ และปัจจัยที่ยังเป็นอุปสรรคสำคัญคือ หนึ่งรูปแบบการให้สมาชิกมีส่วนร่วมยังจำกัด สอง รูปแบบการบริหารจัดการแบบยึดเครือข่ายเป็นศูนย์กลาง และ สาม ยังขาดกระบวนการตรวจสอบอย่างมีส่วนร่วมจากสมาชิก

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมภาคอีสานใต้ (2545) ศึกษาเรื่อง กลไกกรรมไร่สารพิษปฏิวัติวิถีผลิตเกษตรกร กรณีศึกษา : เครือข่ายกลไกกรรมไร่สารพิษ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ลักษณะพื้นฐานของเครือข่ายองค์กรชุมชนที่มีศูนย์กลางที่ชุมชนศิระะอโศก อันมีวิถีทางวัฒนธรรมในเชิงศาสนธรรมเป็นแบบแผนอย่างเข้มข้นนั้น สามารถบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนในโครงการ SIF Menu 5 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานการบริหารจัดการระบบการผลิตใหม่ในภาคเกษตรกรรม โดยเน้น การปรับเปลี่ยนสู่การผลิตในแนวทางกลไกกรรมไร่สารพิษเป็นแกนกลางนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในระดับปัจเจกและระดับชุมชน

พรพิมล โรจนโพธิ์ และ เขารัตน์ สุภกรรม (2545) ศึกษาเรื่อง การจัดประชาสวัสดิการชุมชน(โครงการเมนู 5) กองทุนชุมชน สำนักงานภาค 10 (ภาคกลาง) ทำการศึกษา ตัวแบบการบริหารจัดการโครงการ SIF Menu 5 ในเครือข่ายองค์กรชุมชน 4 แห่ง ในพื้นที่ 4 จังหวัดที่เป็นตัวแทนของภาคกลางพบว่า เป้าหมายและความคาดหวังในการดำเนินงานที่ตั้งไว้ในด้านการจัดสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาส เมื่อดำเนินการจริงสามารถขยายผลสู่เป้าหมายการเมืองท้องถิ่นของแกนนำ และการขยายตัวของธุรกิจชุมชนอีกด้วย ด้านกลไก กระบวนการบริหารจัดการ พบว่า เครือข่ายที่มีการจัดการบริหารแบบทีมงานและกระจายอำนาจจะมีผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการมากที่สุด ในด้านการจัดระบบการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการและการเงินของเครือข่ายมีความหลากหลาย ยืดหยุ่น คล่องตัว เป็นอิสระ ตามสภาพธรรมชาติของชุมชนและเครือข่ายโดยเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนเมืองอ่างทอง ซึ่งมีพื้นฐาน ทักษะ ประสบการณ์การบริหารจัดการทางการเงินมากที่สุด สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ทุกเครือข่ายมีระบบการติดตามตรวจสอบควบคุมกันเองในรูปแบบการควบคุมทางสังคม (Social Control) เป็นสำคัญ มีการพิจารณาและตั้งเกณฑ์คัดเลือกผู้รับประโยชน์หรือกลุ่มเป้าหมายร่วมกันระหว่างเครือข่ายและชุมชน

ทำให้ได้กลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสม ทัวถึง โดยเน้นการสื่อสารในชุมชนตามธรรมชาติ รูปแบบการช่วยเหลือมีหลากหลายทั้งการช่วยเหลือในรูปแบบเงินทุน และการให้ความช่วยเหลือเป็นสิ่งที่จำเป็น และการใช้ระบบกองทุนหมุนเวียนเพื่อความต่อเนื่อง ยั่งยืนของกองทุนสวัสดิการในชุมชน

จากการวิจัยร่วมกันระหว่าง มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย เรื่อง “การออมและการจัดสวัสดิการภาคประชาชน การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะตามแนวทางเพิ่มพลังให้ภาคประชาชน” โดยมีหัวข้อการสำรวจ คือ

1. การออมและหนี้สินของประชาชน
2. สถานะเศรษฐกิจ อาชีพ การศึกษา รายได้ของคนกลุ่มต่างๆ
3. การจัดสรรเงินออม เช่น ฝากธนาคาร พันธบัตร หุ้น ที่ดิน
4. การเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะออมทรัพย์
5. สวัสดิการที่มีอยู่ในปัจจุบัน
6. ทักษะต่อการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ยากไร้ เจ็บป่วย พิการ

พบว่าในชุมชนมีปัญหาต่างๆ คือ การออมมีไม่เพียงพอ คนไทยมากกว่าสองในสามไม่มีหลักประกันรายได้ในวัยชรา ระบบบำนาญมีอยู่จำกัดเฉพาะกลุ่มข้าราชการและแรงงานในระบบ มีความพยายามสร้างระบบการออมระยะยาวเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีหลังเกษียณ สภาพสังคมเปลี่ยนจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง การเอื้ออาทรในครอบครัวและญาติพี่น้องลดลง และผลการวิจัยพบว่า

1. ระบบบำนาญบำนาญจะเกิดผลกระทบในกลุ่มแรงงานในระบบ แต่ประชากรส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพอิสระ ไม่น่าจ้าง จะไม่ได้รับประโยชน์
2. การส่งเสริมการออมทรัพย์และการจัดสวัสดิการภาคประชาชนมีสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ

- 2.1 ความคิดริเริ่มและผู้นำในชุมชน
- 2.2 การรณรงค์และประชาสัมพันธ์
- 2.3 การให้แรงจูงใจ
- 2.4 การกำกับดูแลให้กองทุนมีความโปร่งใส เชื่อสัจย์ ตรวจสอบได้ และความถูกต้อง

แม่นยำของข้อมูล

3. การส่งเสริมวัฒนธรรมและทุนทางสังคมในภาคประชาคม เช่น การเปิดโอกาสให้คนชราทำงานอาชีพหรือเป็นวิทยากรให้ความรู้ในเวทีสาธารณะต่างๆ

4. ระบบบริหารกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติควรเป็นแบบกระจายอำนาจ แต่การพัฒนา ระบบข้อมูลสารสนเทศควรเป็นแบบรวมศูนย์

5. ควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเชิงลึก เนื่องจากจะมีผลกระทบต่อภาระทางการคลัง ของรัฐบาล โดยจะต้องมีการเปรียบเทียบผลดีผลเสียที่ภาครัฐและประชาชนจะได้รับเป็นหลักด้วย

จินตนา จริ่งจิตร (2544) ได้ศึกษา การดำเนินงานและผลกระทบจากการดำเนินงานกองทุน สวัสดิการชุมชนของกลุ่มออมทรัพย์ที่มีผลงานดีเด่น ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา พบว่า กองทุน สวัสดิการชุมชน มีการดำเนินงาน จำแนกตามประเภทของกองทุนสวัสดิการชุมชน ดังนี้

1. กองทุนเพื่อฌาปนกิจ
2. กองทุนเพื่อการรักษาพยาบาล
3. กองทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ

ผลกระทบจากการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงาน กองทุนสวัสดิการชุมชน มีผลกระทบจากการดำเนินงานที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ การดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชนของกลุ่มออม ทรัพย์สามารถช่วยลดรายจ่ายให้สมาชิกได้ เช่น ช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล ทำให้สมาชิกไม่ เดือดร้อนเรื่องเงินลงทุนประกอบอาชีพ คุณภาพชีวิตดีขึ้น

2. ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม สามารถสร้างความมั่นใจในชีวิตแก่สมาชิกว่า เมื่อ ไม่สบายก็มีเงินรักษา เมื่อตายก็มีเงินทำศพ สร้างความผูกพันเอื้ออาทรต่อกันในชุมชน ส่งเสริมการ เรียนรู้ในการทำงานเป็นกลุ่ม การบริหารจัดการ และการแก้ไขปัญหา ทำให้คนในชุมชนพัฒนา ความรู้ความสามารถก้าวทันสังคมภายนอก และเมื่อมีการสร้างงานในชุมชน คนในชุมชนสามารถ ประกอบอาชีพได้ ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นไม่มี

วิทยา ว่องกุล (2542) ได้กล่าวถึง การดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน สรุปได้ว่า ที่มา ของกองทุนสวัสดิการ สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ

1. กองทุนสวัสดิการที่มาจากการแบ่งผลกำไรของสหกรณ์ร้านค้า โดยคิดแบ่งส่วนกำไร ออกเป็น เปอร์เซ็นต์ต่อปี จะได้เงินก้อนหนึ่งนำไปฝากธนาคาร และนำดอกเบี้ยมาใช้อนุเคราะห์ ชาวบ้านที่ประสบปัญหา หรืออีกวิธีหนึ่งที่จะทำให้เงินก้อนนี้เพิ่มขึ้น คือ ตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ และปล่อยให้ชาวบ้านกู้ไปใช้จ่ายป่วยไข้ แต่เสียดอกเบี้ย

2. กองทุนสวัสดิการชุมชนที่มาจากดอกเบี้ยรวมของกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งปันส่วนไว้ทุกปี สะสมเอาไว้ช่วยเหลือสมาชิกด้านสวัสดิการ

3. กองทุนสวัสดิการชุมชนที่มาจากการตั้งกลุ่มสวัสดิการหมู่บ้าน กำหนดให้สมาชิกทุกคน ต้องส่งเงินสะสมในแต่ละเดือน แล้วนำเงินไปฝากธนาคารและปล่อยให้ชาวบ้านกู้ยืมไปยามจำเป็น

ชาติรี เจริญศิริ และคณะ (2544) ได้ทำการศึกษาการจัดการกองทุนชุมชนในตำบลเมืองจันทองเคืองเพียง จังหวัดน่าน พบว่า จำนวนเงินของกองทุนต่าง ๆ ในตำบลเมืองจันทองเคือง พ.ศ. 2543 มีเงินรวมทั้งสิ้นประมาณ 6,484,350 บาท กองทุนที่มีการดำเนินงานต่อเนื่องนานที่สุด คือ กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ และกองทุนวัด หมู่บ้านที่มีเงินกองทุนรวมกันมากที่สุด คือ หมู่ที่ 1 โดย กองทุนกลุ่มเกษตรยั่งยืน หมู่ที่ 1 เป็นกองทุนที่มีเงินมากที่สุด กองทุนที่มีการเพิ่มจำนวนเงินหมุนเวียนมากที่สุด คือ กองทุนกลุ่มออมทรัพย์ หมู่ที่ 4 และกองทุนกลุ่มออมทรัพย์ หมู่ที่ 8

การออมทำให้ครัวเรือนมีเงินออมมากขึ้นและมีทางเลือกอื่นแทนการกู้ยืมนายทุน กองทุนกลุ่มออมทรัพย์จัดเป็นกองทุนที่เติบโตเร็วเมื่อเทียบกับกองทุนที่รัฐจัดตั้ง กลุ่มออมทรัพย์เมื่อมีกำไรมากขึ้นมักนำกำไรมาจัดสวัสดิการแก่สมาชิก ขณะนี้มีเครือข่ายสวัสดิการกลุ่มออมทรัพย์ในระดับที่ใหญ่กว่าระดับหมู่บ้าน รูปแบบการจัดสวัสดิการ ได้แก่ การจัดหาแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำให้แก่สมาชิก สวัสดิการกรณีสมาชิกเจ็บป่วยต้องนอนรักษาในโรงพยาบาล หรือสมาชิกเสียชีวิตซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรมทั้งในแนวราบและแนวตั้ง

เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการกองทุนเป็นไปด้วยดี ได้แก่ ความผูกพันแบบเครือญาติ ความน่าเชื่อถือของผู้จัดการกองทุน ความรู้สึกเป็นเจ้าของกองทุน มีช่องทางการสื่อสารซึ่งถูกนำมาใช้ในการตรวจสอบกำกับ ในกลุ่มผู้หญิงมีช่องทางการสื่อสารที่ลงลึกในรายละเอียดและแพร่ขยายไปเร็ว และมีกระบวนการสร้างผู้นำรุ่นใหม่

กระบวนการจัดการที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ การจัดการซึ่งเริ่มขณะที่กองทุนยังมีขนาดเล็กและผู้จัดการเรียนรู้การจัดการไปพร้อมกับการเติบโตของกองทุน การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างผู้จัดการกับสมาชิกและสมาชิกกับสมาชิก รูปแบบที่ไม่ซับซ้อนสมาชิกเข้าใจง่าย การมีส่วนร่วมในการจัดการและการเชื่อมโยงทุนต่างๆ

โดยสรุปจากการศึกษาเอกสารและฐานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้เชื่อมโยงมาใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ กรณีศึกษา อำเภอน้ำปาดซึ่งมุ่งศึกษาการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนและกลุ่มผู้ยากลำบากในพื้นที่ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เอื้อต่อกลุ่มผู้ยากลำบากโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วม การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เอื้อต่อกลุ่มผู้ยากลำบาก โดยความร่วมมือขององค์กรท้องถิ่น และการพัฒนาตัวชี้วัดเพื่อพัฒนาคุณภาพกองทุนสวัสดิการชุมชน ในการศึกษามุ่งประเด็นสำคัญที่กระบวนการบริหารจัดการซึ่งพัฒนามาจากกรอบแนวคิดทฤษฎีเชิงระบบ ที่มุ่งเน้นสาระสำคัญเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคม อันเป็นผลมาจากการบริหารจัดการการพัฒนาอย่างกระจายอำนาจและการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และ

ความสัมพันธ์ของระบบการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ประกอบด้วย ค่านิยม รากฐานทางวัฒนธรรม รวมทั้ง ทุนทางสังคมที่มุ่งเน้นบริบทของทุนทางสังคมในสภาพชุมชนเป็นสำคัญ